

KAISA LEHTO

TAITEESTA TULEVAISUUDEN HYVINVOINTIA VARSINAIS-SUOMESSA

TAIDE- JA KULTTUURITOIMINNAN NYKYTILA
JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ
TERVEYS- JA HYVINVOINTIALALLA

KAISA LEHTO

TAITEESTA TULEVAISUUDEN HYVINVOINTIA VARSINAIS-SUOMESSA

TAIDE- JA KULTTUURITOIMINNAN NYKYTILÄ
JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ
TERVEYS- JA HYVINVOINTIALALLA

YHTEISTYÖSSÄ

Varsinais-Suomen taidetoimikunta

Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia ja Terveysala

Turku 2011 -säätiö ja Turku 2011 -jatkotyöryhmä.

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Noora Typpö

KANNEN KUVA

Susse Määttänen

Turun ammattikorkeakoulun raportteja 138

Turun ammattikorkeakoulu

Turku 2012

ISBN 978-952-216-286-1 (painettu)

ISSN 1457-7925 (painettu)

Painopaikka: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy, Tampere 2012

ISBN 978-952-216-287-8 (pdf)

ISSN 1459-7764 (elektroninen)

Jakelu: loki.turkuamk.fi

KAISA LEHTO

TAITEESTA TULEVAISUUDEN
HYVINVOINTIA
VARSINAIS-SUOMESSA

TAIDE- JA KULTTUURITOIMINNAN NYKYTILA
JA TULEVAISUUDEN NÄKYMIÄ
TERVEYS- JA HYVINVOINTIALALLA

Tiivistelmä

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa on osa valtakunnallista selvitystyötä, joka pohjautuu opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaan. Varsinais-Suomen alueellinen selvitys on valmistunut Varsinais-Suomen taidetoimikunnan toimeksiannosta Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa vuoden 2011 aikana. Selvityksen aineisto on kerätty teemahaastatteluilla ja tulevaisuustyöpajoissa, jotka järjestettiin alueellisen verkostoitumissemi-naarin yhteydessä. Aineistosta käy selvästi ilmi, että alueen toimijat tukevat opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman tavoitteita ja ovat hyvin yksimielisiä toiminnan kehittamisestä ja jatkosuunnitelmista.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminta on Varsinais-Suomessa monipuolista ja vilkasta. Turun vuosi 2011 Euroopan kulttuuripääkaupunkina ja erityisesti vuoden ohjelman voimakas hyvinvointipainotus on edesauttanut uudenlaisen toiminnan syntymistä. Alueen hankkeissa on ollut mukana taiteen ja kulttuurin sekä sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoita, jotka jakavat nyt yhteisen toiveen toiminnan jatkumisesta, kehittamisestä ja pysyväksi tekemisestä.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä tekevät varsinaissuomalaiset ammattilaiset ovat yhtä mieltä useimmista toimintaohjelmassa esitellyistä tavoitteista. Varsinais-Suomen selvityksessä esiin nousivat erityisesti kulttuuri osana arkea ja yksilöllisiä hoitosuunnitelmia, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen esimerkiksi koulutuksen ja yleisen hoitokulttuurin muutoksen avulla, verkostojen ja tiedonkulun vahvistaminen, tutkimustiedon lisääminen, pitkäjänteisen työn mahdollistaminen rahoituksen avulla sekä sektorirajojen kaataminen. Lisäksi kaikki toimijaryhmät näkivät taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan tapana tukea ihmisten omanarvontuntoa ja tehdä elämä merkitykselliseksi myös vaikeissa elämänvaiheissa.

Haastatteluaineiston ja seminaarin työpajoissa syntyneiden tulevaisuuden visioiden perusteella voidaan muotoilla toimenpide-ehdotuksia siitä, mitä juuri Varsinais-Suomessa olisi syytä tehdä toivottavan tulevaisuuden mahdollistamiseksi. Jotta yksilöllinen ja arjessa mukana oleva taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö voisi olla kaikille mahdollista, tarvitaan sekä hoitokulttuurin muutosta että kaikkien osapuolten yhteisymmärrystä. Sen saavuttamiseksi on kehitettävä terveys-, sosiaali- ja kulttuurialan koulutusta.

Jo ammatissa toimivat ammattilaiset on totutettava vähitellen tekemään yhteistyötä sekä kunnioittamaan ja hyväksymään muiden työssä mukana olevien alojen erilaisia tavoitteita ja käytäntöjä. Erityisesti terveysalalla työntekijät kaipaavat selkeää ja tutkittua tietoa päätöksenteon pohjaksi ja muutosten perusteluksi. Myös tavallisille kansalaisille kannattaa viestiä toiminnan tuloksellisuudesta, sillä yksilölliset kulttuuripalvelut on tarkoitettu jokaiselle ja tiedon siitä olisi suotavaa levitä mahdollisimman laajalle. Tähän on avuksi sekä monitieteinen tutkimus ja ahkera tiedottaminen sen tuloksista että toiminnan ja sen positiivisten vaikutusten pitäminen esillä tiedotusvälineissä.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminta osana kokonaisvaltaista hoitoa ei välttämättä nosta kustannuksia lainkaan, sillä kulttuurilla on ihmisten koettua terveyttä ja hyvinvointia parantava vaikutus. Siitä huolimatta toiminnan rahoitus on vielä epävarmalla pohjalla ja pääasiassa projektien vastuulla. Ratkaisuksi asiantuntijat esittävät terveys-, sosiaali- ja kulttuurisektorien yhdistämistä sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan saattamista budjettirahoituksen piiriin. Siihen asti on käytettävä luovuutta, etsittävä aktiivisesti yhteistyömahdollisuuksia muilta sektoreilta ja pyrittävä tuottamaan osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemuksia kaikille taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan piirissä oleville, olivat he sitten hoitajia, taiteilijoita, asiakkaita tai omaisia.

Sammanfattning

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa (Konst ger välfärd i Egentliga Finland i framtiden) är en del av ett riksomfattande utredningsarbete som baserar sig på undervisnings- och kulturministeriets åtgärdsprogram *Konst och kultur ger hälsa och välfärd*. Egentliga Finlands regionala utredning blev färdig på uppdrag av Egentliga Finlands konstkommission vid Konstakademin vid Åbo yrkeshögskola under år 2011. Materialet till utredningen har samlats in genom temaintervjuer och framtidsverkstäder som ordnades i samband med ett regionalt nätverksseminarium. Av materialet framgår tydligt att aktörerna i området stödjer målen i undervisnings- och kulturministeriets åtgärdsprogram och är mycket eniga om utvecklingen av verksamheten och de fortsatta planerna.

Välfärdsverksamheten inom konst och kultur är mångsidig och livlig i Egentliga Finland. Uppkomsten av ny verksamhet främjades under år 2011 när Åbo var Europas kulturhuvudstad, särskilt av den starka betoningen på välfärd i kulturårets program. I områdets projekt har specialister inom konst och kultur samt social- och hälsovårdsbranschen deltagit. Samtliga hoppas nu på att verksamheten fortsätter, utvecklas och görs permanent.

Yrkesutövare i Egentliga Finland som utför välfärdsarbete inom konst och kultur är av samma åsikt om de flesta målsättningarna som presenteras i åtgärdsprogrammet. I Egentliga Finlands utredning betonades särskilt kulturen som en del av vardagen och enskilda vårdplaner, utvecklingen av multidisciplinärt samarbete till exempel med en ändring av vårdutbildningen och den allmänna vårdkulturen. Vidare betonades stärkande av nätverk och informationsförmedling, ökande av forskningsinformation, möjliggörande av långsiktigt arbete med hjälp av finansiering samt upphävande av

sektorgränser. Dessutom ansåg alla aktörsgrupper att konst och kultur är välfärdsverksamhetens sätt att stödja människors självkänsla och göra livet betydelsefullt även i svåra livssituationer.

På basis av intervjumaterialet och framtidsvisionerna som uppstod vid seminariets verkstäder kan åtgärdsförslag formos utgående ifrån vad som borde göras i Egentliga Finland för att framtiden ska bli sådan som man önskar. För att ett individuellt och vardagligt välfärdsarbete inom konst och kultur ska kunna vara möjligt för alla krävs både en förändring av vårdkulturen och samförstånd mellan alla parter. För att uppnå detta måste utbildningen inom vård-, social- och kulturområdet utvecklas i en multidisciplinär och tillämpad riktning på alla utbildningsnivåer.

Yrkesutövare måste så småningom vänja sig vid att samarbeta, respektera och godkänna de olika målen och praxis hos de andra branscherna som deltar i arbetet. Särskilt inom hälsovårdsbranschen behöver de anställda tydlig och granskad information som grund för beslutsfattandet och motivering för ändringar. Det lönar sig att informera även vanliga medborgare om verksamhetens resultat, då de individuella kulturtjänsterna är avsedda för var och en och det skulle vara önskvärt att informationen om dem spred sig så vitt som möjligt. Som stöd för att kulturtjänsterna ska spridas finns både tvärvetenskaplig forskning och intensiv informering om forskningsresultaten. Dessutom lyfter man fram verksamheten samt dess positiva effekter i medierna.

Välfärdsverksamhet inom konst och kultur som en del av den helhetsbetonande vården höjer nödvändigtvis inte alls kostnaderna, eftersom kultur har en helande effekt på människors hälsa och välmående. Trots detta finns det ännu ingen säker grund för finansieringen av verksamheten och den är i huvudsak beroende av projekt. Som en lösning föreslår experterna en sammanslagning av hälsovårds-, social- och kultursektorerna och att välfärdsverksamheten inom konst och kultur skulle bli en del av budgetfinansieringen. Till dess måste man vara kreativ, aktivt söka efter samarbetsmöjligheter inom andra sektorer och sträva efter att ge erfarenheter av delaktighet och betydelsefullhet till alla inom välfärdsverksamheten för konst och kultur, det må vara fråga om skötare, konstnärer, klienter, anhöriga eller utomstående.

Summary

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa (Art for Future Well-being in Southwest Finland) is part of a national survey which is based on the Ministry of Education and Culture's (MINEDU) action programme Art and Culture for Well-being. The regional survey of Southwest Finland was prepared at the behest of the Arts Council of Varsinais-Suomi at the Arts Academy of Turku University of Applied Sciences in 2011. The survey data was gathered in thematic interviews and future-themed workshops, held in connection with a regional networking seminar. The data shows that regional parties support the MINEDU action programme objectives and are unanimous in their desire to develop the programme further and plan for the future.

Art and culture related well-being activities in Southwest Finland are wide-ranging and vibrant. Turku's tenure as the European Capital of Culture 2011 and, in particular, the emphasis placed on well-being in its events promoted the creation of new types of activity. Experts in the fields of arts and culture as well as social services and health care participated in the regional ventures. These experts now share a common hope to continue, develop and permanently establish these activities.

Southwest Finland based professionals engaged in art and culture well-being work agree on a majority of the objectives stated in the programme. The Southwest Finland survey results emphasised, in particular, the following themes: culture as part of everyday life and individualised treatment plans; the development of interprofessional co-operation through, for example, changes to education and the general nursing culture; enhancing networks and the flow of information; increasing the amount of research data; facilitating long-term efforts through funding; and breaking down sectoral boundaries. In addition, all parties saw art and culture related well-being activities as a way to bolster people's sense of self-worth and make life meaningful, even during difficult times.

Based on interview data and the visions proposed in seminar workshops, procedural recommendations can be formulated on what should be done to facilitate a promising future for Southwest Finland. In order to put individualised and everyday art and culture related well-being work within everyone's reach, a change in the nursing culture and a mutual understanding of all parties are required. To achieve this, education in the fields of health care, social services and culture must be developed in an applied, interprofessional direction at all levels of education. Existing professionals must gradually move toward co-operative approaches as well as respect and accept the different goals and practices of other fields involved in the work. Particularly in the health care field, employees desire clear, researched data as a basis for making decisions and justification for change. How effective the activities are should also be communicated to ordinary citizens, as individualised culture services are intended for each and every person and information on them should be disseminated as widely as possible. This is facilitated by multidisciplinary research and the active dissemination of its results as well as ensuring that the programme and its positive influences enjoy a high media profile.

Integrating art and culture well-being activities as part of comprehensive treatment will not necessarily increase costs at all, as culture has been shown to have a healing effect on the health and well-being of people. Despite this, funding is still uncertain and primarily the responsibility of projects. The solution that experts propose is integration of the health care, social services and culture sectors and inclusion of art and culture well-being activities in state-budget funding. Until then, we must rely on creative approaches, actively seek co-operative opportunities with other sectors and make every effort to bring experiences of participation and meaningfulness to everyone involved in art and culture well-being activities, whether they be nurses, artists, clients, family members or bystanders.

Sisältö

Tiivistelmä	4
Sammanfattning	6
Summary	8
Esipuhe	12
1. Johdanto	15
2. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä Varsinais-Suomen alueella – projektiesimerkkejä	17
2.1 ”Kulttuuri tekee hyvää” – Turku 2011-hyvinvointiohjelma osana alueellista kulttuurin hyvinvointityötä	18
2.2 Turun kaupungin hankkeita: Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta ja Eviva	19
2.3 Valtakunnallista ja alueellista: Hymykuopat	20
2.4 Mitä jää selvityksen ulkopuolelle?	21
3. Tulevaisuuden tavoitteita – valtakunnallisesti ja alueellisesti	24
4. Selvitystyön toteutus ja menetelmät	26
4.1 Aineistonkeruun kaksi vaihetta	27
4.2 Tulevaisuustyöpaja tiedonkeruumenetelmänä ja ennakointityökaluna	29
5. Työnjako ja roolit – taiteilijat ja hoitajat arkisessa yhteistyössä	30
5.1 Taide ja kulttuuri osana arkea ja kokonaisvaltaista hoitoa	31
5.2 Kohti moniammatillista yhteistyötä	33
5.3 Koulutuksella yhteisymmärrystä rakentamaan	34
5.4 Tulevaisuuden visio: yhteistyötä koulutuksessa, ammattilaisten välillä ja ajatusmalleissa	36
6. Verkostot ja tiedotus	37
6.1 Alojen välinen tiedonkulku ja verkostot	38
6.2 Tutkimuksesta ja toiminnasta tiedottaminen	40
6.3 Tulevaisuuden visio: tutkittua tietoa, ansaittua arvostusta ja toimivia verkostoja	42
7. Resurssit ja rahoitus	43
7.1 Projektimuotoinen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö	44
7.2 Sektorirajat nurin ja yhteistyö toimimaan	46
7.3 Tulevaisuuden visio: pitkiä projektirahoituksia ja budjetointia ilman sektorirajoja	47
8. Saajat, antajat ja kokijat	49
8.1 Hyvinvointia kaikille osapuolille	50
8.2 Osallisuuden tunteita ja elämän merkitykselliseksi tekemistä	50
9. Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia – polku tulevaan Varsinais-Suomessa	52
Lähteet	56
Liitteet	58

Kuva: Tuukka Kaila

Esipuhe

Opetusministeriö julkaisi vuonna 2010 laajapohjaisen asiantuntijajoukon ja neljän ministeriön yhteistyönä laaditun toimintaohjelman Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia 2010–2014. Sen pohjalta alueelliset taidetoimikunnat järjestivät kukin omissa maakunnissaan alueelliset verkostotapahtumat ja laativat selvityksiä tehdystä työstä.

Varsinais-Suomen taidetoimikunta järjesti sekä verkostotapaamisen että alueellisen selvityksen yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia kanssa. Taideakatemia on ollut tehtävään luonteva yhteistyökumppani, sillä ohjelmatyössä korostetaan sektoreita ylittävän yhteistyön tarvetta, ja Taideakatemia osana monialaista Turun ammattikorkeakoulua on siihen sopiva toimija. Taideakatemia tutkimus-, kehitys- ja innovaatio -ohjelman tämänhetkisiä painopistealueita ovat kulttuuri ja hyvinvointi sekä soveltavaan taiteeseen liittyvät kehittämistehtävät.

Selvitystyöhön palkattiin FM Kaisa Lehto. Työn tukena oli ohjausryhmä, johon kutsuttiin Liisa-Maria Lilja-Viherlampi ja Anneli Larkia (Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia), Pirkko Routasalo (Turun ammattikorkeakoulun Terveysala) ja Tuulia Koponen (Turun kaupungin vanhuspalvelut). Lisäksi ohjausryhmän asiantuntijoina ovat olleet Olli Hirvonen (Turun kaupungin kulttuuriasiainkeskus), Helena Malmivirta (Salon kaupunki, Hymykuopat-hanke), sosiaalineuvos Maija Perho ja Jukka Saukkolin (Turku 2011 -säätio).

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -työ on Varsinais-Suomessa monella tavalla aktiivista. Turun yliopistossa on alan lahjoitusprofessori ja kaupungin molemmissa yliopistoissa tehdään sekä teemaan liittyvää tutkimusta että käytännön hankkeita. Turun kulttuuripääkaupunkivuosi otti yhdeksi keskeiseksi tavoitteekseen kulttuurin hyvinvointivaikutusten korostamisen, ja koko vuoden pääteema oli *Kulttuuri tekee hyvää*. Alueella toimii valtakunnallisesti merkittäviä hankkeita ja lukuisia taiteilijoita,

jotka ovat ennakkoluulottomasti kehittäneet työmenetelmiä hyvinvointityöhön. Kyse ei ole ollut pelkästään toimintaohjelman synnyttämästä innosta, vaan Varsinais-Suomessa on kulttuurin hyvinvointityöllä vuosikymmenien mittaiset perinteet.

Taiteella on suuri vaikutus ihmisten hyvinvointiin. Se tiedetään ja tunnustetaan, mutta vieläkin se ei ole vaikuttanut yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Sosiaali- ja terveyssektori ja kulttuurisektori kohtaavat päätöksenteossa aivan liian harvoin ja niiden tarpeet nähdään jopa keskenään kilpailevina. Tarvitaan valtakunnallisesti yhteinen idea hyvinvointityöstä, jota tekevät sekä terveyden- ja sosiaalihuollon että kulttuuri- ja taidealan ammattilaiset. Työsarkaa on erityisesti vanhustyössä, kasvatuksen, erityiskasvatuksen, lastensuojelun ja mielenterveystyön alueilla. Päätöksentekijät on saatava vakuuttumaan taiteen ja kulttuurin merkityksestä osana koko väestön ja eri väestöryhmien hyvinvointia, sekä väestöön liittyvien ongelmien ehkäisemisessä ja vähentämisessä. Ei riitä, että kulttuurinen hyvinvointityö perustuu määräaikaisiin hankkeisiin, vaan sen pitää tulevaisuudessa näkyä virkarakenteessa ja valtionosuuksissa sekä kuntien talousarvioissa.

Taide ja kulttuuri kuuluvat jokaisen ihmisen perusoikeuksiin. Tästä seuraa moraalinen velvollisuutemme huolehtia taiteen saatavuudesta ja siihen liittyvästä oikeudesta valita kokemaansa taidetta. Taide ei ole koskaan vain passiivinen peili, vaan se vaikuttaa aina kokijansa mieleen, parantaa elämänlaatua ja lisää hyvinvointia. Esimerkkejä taiteen parantavasta voimasta on monia: dementiapotilaat alkavat löytää kadottamiaan muistijälkiä ja pitkäaikaiseen vuodehoitoon sidottu potilas löytää uudelleen elämänilonsa. Meidän pitää huolehtia lähimmäisistämme!

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -selvityksen ohjausryhmä on tiivistänyt omat toimenpidesuosituksensa seuraaviin:

1. On huolehdittava koulutuksesta ja täydennyskoulutuksesta. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -työ tarvitsee omat ammattilaisensa. Palvelujen laatu säilyy hyvällä koulutuksella ja ammattilaisuuden arvostuksella. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on tärkeä rooli tällaisen koulutuksen tarpeen esiin nostamisessa mm. korkeakoulujen kanssa käytävissä tulosneuvotteluissa. Alueelliset taidetoimikunnat voivat vaikuttaa oman alueensa korkeakouluihin. Yksi tie muutokseen on, että sosiaali- ja terveysalan koulutuksiin (hyvinvointialan) perusopintoihin ja ammatitopintoihin saadaan kautta linjan taiteen (taide, taidekasvatus, taidepedagogiikka) opetusta kulttuuri- ja taidemyönteisen asenteen vahvistamiseksi.

2. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -työn on oltava jatkuvaa ja pitkäjänteistä. Se edellyttää, että kuntien talousarvioissa varataan määrärahoja poikkihallinnolliseen taidetyöhön (sisältäen mm. sosiaali- ja terveysalan, kulttuuri- ja nuorisotoimen sekä rakennetun ympäristön). Kuntien luottamushenkilö- ja virkamiesjohdon tulee sitoutua projektirahoituksen ohella jatkuvaan budjettirahoitukseen.

3. Eri hallinnonalojen ja sidosryhmien välinen yhteistyö ja sen jatkuvuus tulee varmistaa. Projektitoiminta on omiaan opettamaan sektoreita ylittävää yhteistyötä, mutta se ei yksin riitä. Yhteistyön tulee olla jatkuvaa ja se pitää määritellä organisaatorakenteissa.

4. Kulttuurisen hoitotyön vaikuttavuus pitää osoittaa ja välittää tulokset eteenpäin. Meillä on edelleen liian vähän dokumentaatiota taiteen vaikuttavuudesta hoitotyössä ja elämänlaadussa. Tarvitaan entistä enemmän mittareita ja kertomuksia taiteen merkityksestä.

5. Arvioinnin pitää olla jatkuvaa. Kulttuurista hoitotyötä on vaikea arvioida ja seurata. Yksi syy tähän on se, että kohtaamisista ei jää dokumentteja. Taiteen käytöstä osana hyvinvointityötä pitäisi jäädä säännöllisesti jälkiä, joita voi myöhemmin analysoida.

6. Moniammatillisuus ja monitieteisyys on kaiken perustana. Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia perustuu ajatukseen siitä, että toimenpiteissä yhdistyy erilaisia ammattilaisuuksia. Kulttuurinen hoitotyö ei ole eikä saa olla kenenkään yksinoikeus. Sama koskee myös toimenpiteiden vaikuttavuuden analyysia. Toiminnan arviointi vaatii monitieteistä lähestymistä.

Henri Terho

Varsinais-Suomen taidetoimikunta

Kuva: Ville Pyylampi

1. Johdanto

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa -julkaisu on osa valtakunnallista selvitystyötä, joka pohjautuu Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaan. Ohjelma sai alkunsa vuonna 2007, jolloin Terveystieteiden tutkimuskeskuksen poliittinen ohjelma hyväksyttiin osana hallituksen silloista strategiaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui VTT Hanna-Liisa Liikasen valmistelemaan ohjelman sisältöä. Hän sai työtä varten tuekseen laajapohjaisen asiantuntijaryhmän. Ryhmään kuului asiantuntijoita tutkimuslaitoksista, ministeriöistä, oppilaitoksista ja taiteen ja kulttuurin piiristä. (Liikenen 2010, 8.)

Ehdotus Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaksi valmistui vuoden 2010 alussa, ja se johti pian myös alueellisiin toimenpiteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi keväällä 2010 kaikille kolmelletoista alueelliselle taidetoimikunnalle määrärahan, jonka käyttötarkoitus oli taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluihin keskittyvän yhteistyön kehittäminen sekä alueellisen selvityksen teettäminen. Tämä selvitys on valmistunut toimintaohjelman osana vuoden 2011 aikana Varsinais-Suomen alueella.

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman päämääränä on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen. Sillä on kolme painopistealuetta:

1. Kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
2. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
3. Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin (Liikanen 2010, 12.)

Ohjelman on tarkoitus tukea ja edistää näiden painopistealueiden toteutumista yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Toimintaohjelma sisältää myös 18 konkreettista toimenpide-ehdotusta siitä, miten kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämistoimet pitäisi organisoida. Ehdotukset läpäisevät kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason. Ne on jaoteltu lainsäädäntöä, hallintoa ja rahoitusta koskeviin ehdotuksiin sekä sektorien väliseen yhteistyöhön liittyviin ehdotuksiin. Lisäksi mukana on tutkimukseen, koulutukseen ja tiedon levitykseen liittyviä ehdotuksia. (Liikanen 2010, 12.)

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma on tämän selvitystyön lähtökohta. Toimintaohjelma sisältää laajat osuudet käytettyjen käsitteiden, kuten kulttuurin ja hyvinvoinnin määrittelystä. Lisäksi sen alkuosassa esitellään laajasti alan tutkimusta ja taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia perustelevia tutkimustuloksia. Tämä selvitys perustuu toimintaohjelmaan sekä teoriaperustaltaan että tavoitteiltaan, ja tästä syystä selvitys ei sisällä erillisiä käsitteiden määrittelyjä tai tutkimuskatsausta.

Myös Varsinais-Suomen alueellinen selvitys sisältää toimenpide-ehdotuksia, jotka koskevat alueellista ja paikallista tasoa, jopa yksittäisiä alueellisia toimijoita. Konkreettisen toimintasuunnitelman toivotaan vievän taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä eteenpäin ja edistävän samalla myös varsinaisen toimintaohjelman tavoitteiden toteutumista alueellisesti.

Tämä raportti on syntynyt vuoden 2011 aikana ohjausryhmän kanssa käytyjen keskustelujen, haastattelujen, alueellisen verkostoitumisseminaarin ja tulevaisuustyöpajojen tuottaman tiedon pohjalta. Sen alkuosassa kerrotaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan ulottuvuuksista Varsinais-Suomessa sekä selvitystyön taustoista ja sen tekotapaan vaikuttaneista valinnoista. Varsinainen selvitystyö eli haastattelujen sekä tulevaisuustyöpajan kautta kerätty aineisto avataan neljässä käsittelyluvussa, jotka on jaettu omiin teemoihinsa. Jokaisen erillisen luvun päättää katsaus tulevaisuuteen eli visio siitä, millaisen tavoitetilan varsinaissuomalaiset toimijat ovat yhteistoimin muotoilleet ja kuinka asioiden pitäisi alueella muuttua, jotta tuo tavoitetila voitaisiin saavuttaa. Raportin loppuosasta löytyvät tiivistettynä Varsinais-Suomen alueelliset toimenpide-ehdotukset.

Kuva: Arto Takala

Kuva: Klaus Koszubatis (Turun museokeskus)

2. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä Varsinais-Suomen alueella – projektiesimerkkejä

Varsinais-Suomessa luodaan hyvinvointia taiteen ja kulttuurin työkalujen avulla jo pitkän kokemuksen ja laajan tekijäjoukon voimin. Tekijöitä, projekteja ja toimintaa on monelta alalta taiteesta tieteeseen sekä hoitoalalle ja työ suuntautuu vaihteleville kohderyhmille lapsista ikäihmisiin ja erityisryhmiin. Tässä raportissa ei varsinaisesti keskitytä kuvaamaan alueen projekteja ja muuta toimintaa, mutta muutamat tärkeät ja ajankohtaiset alueelliset toiminnot ansaitsevat tulla esimerkkinä esitellyiksi: niitä ovat Turun kulttuuripääkaupunkivuosi sekä muutamat merkitykselliset alueelliset hankkeet.

Turku 2011 -kulttuuripääkaupunkivuosi ja siihen kytkeytyvä hyvinvointiohjelma on vuoden 2011 aikana ollut hyvin näkyvästi esillä erityisesti Turun seudulla useiden eri hankkeiden muodossa. Lisäksi esitellään kaksi Turun kaupungin hallinnoimaa suurta kulttuuri- ja hyvinvointihanketta sekä Salon alueella vaikuttava valtakunnallinen Hy-mykuopat -hanke. Paljon jää näiden esittelyjen ulkopuolelle sekä selvitystyön tavoittamattomiin. Pienet yksittäiset toimijat, alueellisten keskusten ulkopuoliset paikkakunnat sekä ruohonjuuritaso eivät valitettavasti saa helposti ääntään kuuluviin, eikä niitä ole tässäkään selvityksessä mukana. Luvun lopussa pyrin kuitenkin tuomaan esiin muutamia näistä marginaaliin jääneistä näkökulmista.

2.1 ”Kulttuuri tekee hyvää” – Turku 2011 -hyvinvointiohjelma osana alueellista kulttuurin hyvinvointityötä

Varsinais-Suomessa katseet ovat vuoden 2011 loppupuolella yleisesti kääntyneet tulevaan: Turun kulttuuripääkaupunkivuosi on loppuillaan ja sekä Turku 2011 -säätö että alueen taide- ja kulttuuriväki toivoisivat vuoden kantavan mukanaan myös pitkäaikaisia vaikutuksia. Turun kulttuuripääkaupunkivuoteen kuului olennaisena osana Turku 2011 -hyvinvointiohjelma, jossa hyvinvointi määritellään koko kulttuuripääkaupunkivuoden tavoitteeksi. ”Kulttuuri tekee hyvää” oli tunnuslause, joka kuvasi kulttuuripääkaupunkivuoden toimintaa ja koko ohjelmakokonaisuutta.

Turku 2011 -hyvinvointiohjelma muodostui kolmesta toiminnallisesta kokonaisuudesta:

1. Turku 2011 -ohjelmatuotannot

Lähes koko kulttuuripääkaupunkivuoden ohjelma koostui itsenäisesti toimivista ohjelmahankkeista. Ohjelmaan valittiin hankkeita, jotka tukivat hyvinvointiohjelman tavoitteita.

Esimerkkihankkeita:

- Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen yhteisessä KUVA eli Kulttuuria vanhusten arkeen -hankkeessa tehtiin laitoshoidossa oleville kaupunkilaisille henkilökohtaiset kulttuurisuunnitelmat heidän makunsa, toiveidensa ja harrastustensa mukaisesti. Tavoitteena oli mallin pysyvä käyttö ja levittäminen.
- Olemisen monet tarinat oli Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean hanke, jossa kohderyhmänä olivat lapset ja nuoret. Hankkeessa luotiin työmalli lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja mielenterveyden edistämiseen moniammatillisessa ryhmässä kokemuksellisten menetelmien avulla.
- Keski-ikäisten hiukset -hanke työsti satojen keski-ikäisten turkulaisten kanssa Hair-musikaaliesityksen. Taiteellisten tavoitteiden lisäksi Keski-ikäisten hiukset oli prosessi, jonka tavoitteena oli lisätä eri lähtökohdista ja kulttuuritaustoista ponnistavien keski-ikäisten turkulaisten hyvinvointia ja osallistumista. Hankkeen toteuttajana oli Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.

2. Turku 2011 -säätöön omat toimenpiteet

3. Turku 2011 -tutkimus ja kehittäminen: vaikutusten arviointi

Hyvinvointiohjelman tavoitteena oli kehittää:

1. Uusia kulttuurin toimintamalleja: Turku 2011 -tuotannoissa luodaan hyvinvoinnin, terveyden ja kulttuurin toiminta-alueille perinteiset toimialarajat ylittävää uutta toimintaa julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin välillä.

2. Vaikuttavuutta ja ennaltaehkäisyä: Turku 2011 -ohjelmatuotantojen ja tutkimushankkeiden avulla todennetaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistäviä vaikutuksia sekä tuodaan tehdyn työn tuloksia osaksi hoitotieteellistä työtä, käytännön hoitosuunnitelmia, laitoshoidon ja mm. koulujen toimintaa.

3. Kulttuuripolitiikkaa ja kaupunkikehityksen edellytyksiä: Turku 2011 -tuotannon toteutetaan siten, että uudet yhteistyöverkostot sekä kehitetyt toimintamallit voidaan tuoda pysyväksi osaksi Turun kaupunkikehitystä ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä vuoden 2011 jälkeen. (Kulttuuri tekee hyvää. Turku 2011 -hyvinvointiohjelma 2008–2012, 6.)

Turku 2011 -hyvinvointiohjelman tavoitteet ovat yhteneviä Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman tavoitteiden kanssa. Kulttuuripääkaupunkivuoden hyvinvointitavoitteet ylettyvät yhteiskunnan tasolta yksilötasolle, kuten ministeriön toimintaohjelmassa tavoitellaan. Ohjelmahankkeet päättyvät vuoden 2011 lopussa, mutta pitkäaikaisia vaikutuksia edistetään ja tutkitaan sen jälkeenkin Turku 2011-tutkimushankkeissa ja Turku 2011 -jatkojärjestelmän toiminnassa. Myös Turku 2011 -säätio siis suuntaa panoksia tulevaisuuteen sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin. Varsinais-Suomen alueella toimii siis ainakin kaksi samansuuntaisilla tavoitteilla varustettua kehittämisohjelmaa. Yhteistyö niiden välillä on jo aloitettu: Varsinais-Suomen alueen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -teemaseminaari järjestettiin yhteistyössä Turku 2011 -säätion kanssa ja se toimi samalla jatkojärjestelmän kuulemistilaisuutena. Tiivistä yhteistyötä on syytä tehdä myös jatkossa, jotta vältyttäisiin päällekkäiseltä työltä ja kulttuuripääkaupunkivuoden päättymisen myötä yhä niukkenevien resurssien tuhlaamiselta.

2.2 Turun kaupungin hankkeita: Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta ja Eviva

Turun kaupungin Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta -hanke on jatkoa Turku 2011 -ohjelmahankkeelle nimeltä Kulttuurikuntoilun keskuspuisto. Kulttuurikuntoilun keskuspuisto toi vuoden 2011 aikana Aurajoen rantamille ja kaupunkitilaan käyttötaiteteoksia, kulttuurikuntoilureittejä, melontaa ja soutua, tapahtumia sekä Unelmapuiston osaksi Urheilupuistoa. Kulttuurikuntoilun keskuspuisto -hankkeen yhteydessä kehitetty kulttuurikiekko pyrki innostamaan turkulaisia kulttuurin pariin ja antamaan ideoita siitä, missä ja miten kulttuuria voi harrastaa. Kiekko muistuttaa, huumoria unohtamatta, millä eri tavoin kulttuurin tuomista hyvinvointivaikutuksista pääsee osalliseksi. Kulttuurikiekon kehitystyötä jatketaan vuosina 2011–2012 uudessa hallintokuntien rajat ylittävässä Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta -hankkeessa. Hankkeen tavoitteena on edistää hyvinvointia ja terveyttä motivoimalla ihmisiä kulttuurin ja liikunnan pariin. (Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta -hanke-esittely.)

Eviva on Turun kaupungin kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen koordinoima hanke, jonka lähtökohtana on asukkaiden aktivointi. Hankkeen johtavana periaatteena on ennaltaehkäisevä työ sekä asukkaita osallistava toiminta. Evivan taustalla on huomio, että hallintokuntien tämänhetkinen toiminta ja palvelut eivät pysty vastaamaan asukkaiden moninaiseen ja jatkuvasti kasvavaan palvelukysyntään. Kuntalaisten osallisuus, liikunta- ja kulttuuriharrastukset ja muu aktiivisuus vähentävät tutkimusten mukaan merkittävästi sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Saattamalla eri väestöryhmät tehokkaammin vapaa-aikapalvelujen piiriin voidaan näitä ongelmia ehkäistä ennakkoon. (Eviva-hanke-esittely.)

Hankkeen tavoitteena on tarjota helposti saavutettavia vapaa-ajan harrastuksia kaikille turkulaisille. Käytännössä Eviva kartoittaa alueellisesti kaupunkilaisten ideoita ja tarpeita vapaa-ajan toimintaan sekä etsii toiveiden pohjalta toimijoita ohjelman toteutukselle. Hankkeessa parannetaan turkulaisten asumisviihtyvyyttä sekä yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin kokemusta tarjoamalla entistä monipuolisempia maksuttomia ja räätälöityjä palveluja asukkaiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa haetaan tapoja reagoida nopeasti ja joustavasti kohderyhmien alueellisiin palvelutarpeisiin. Tällä tavalla halutaan kannustaa asukkaita osallistumaan aktiivisemmin oman vapaa-aikansa suunnitteluun ja toteuttamiseen, joka puolestaan synnyttää uudenlaista kaupunkikulttuuria. (Eviva-hanke-esittely.)

2.3 Valtakunnallista ja alueellista: Hymykuopat

Myös muualla maakunnassa kuin Turun alueella on käynnissä isoja ja merkittäviä kulttuurin hyvinvointihankkeita. Hymykuopat on Salon kaupungin hallinnoima valtakunnallinen Euroopan Sosiaalirahaston rahoittama hanke, jossa kehitetään kulttuurialan kolmannen sektorin sekä kuntien välistä palvelutuotantoa. Hanke mallintaa kuntiin rakenteita, joilla lisätään asumisviihtyvyyttä, tuetaan omaehtoista kansalaistoimintaa ja lasten kasvua sekä ylläpidetään senioriväestön toimintakykyä. Kohderyhminä ovat siis sekä kotona että laitoksissa asuvat vanhukset ja lapset sekä laajemmin hankkeeseen osallistuvat yhdistykset. Mukana hankkeen toteutuksessa on 11 yhdistystä Turusta, Salosta, Kouvolasta, Forssasta ja Hankasalmeilta. Yhdistykset toteuttavat omilla toiminta-alueillaan ja omille kohderyhmilleen erilaisia palveluita sekä isoja ja pienempiä projekteja. (Hymykuopat-hanke-esittely.)

Hymykuopissa yhdistyvät ammattitaide ja kansalaistoiminta. Taidetyöskentelyssä lähtökohtana on ihmisläheisyys sekä taiteen työkaluin tuettavat inhimilliset perustarpeet vuorovaikutukseen, kosketukseen, merkittävyyteen ja näkyvyyteen. Mukana olevat yhdistykset kehittävät erilaisia menetelmiä, jotka kohdistetaan kotona asuvien seniorien sekä laitosasukkaiden hyvinvoinnin lisäämiseen sekä oppimisvaikeuksien kautta reagoivien lasten tukemiseen. Kotiseutuyhdistykset kehittävät

lähikulttuuripalvelut -konseptia, jossa yhdistyksillä on aktiivinen rooli paikallisen kansalaistoiminnan koordinaattoreina ja asumisviihtyisyyden lisääjinä. (Hymykuopat-hanke-esittely.)

Hymykuopat toimii varsin laajasti Varsinais-Suomen alueella sekä Salossa että Turussa. Palveluja Salossa kehittää neljä yhdistystä. Kisko-Seura tuottaa mallia kokonais-koulupäivästä, Suomensjärvi-seura toteuttaa osia POLKU-kulttuurikasvatuksen ohjelmaan sekä aloittaa seniorien Kulttuuripolkuun sopivien tuotteiden ideoinnin. Salon 4H työskentelee Särkisalossa ja Perniössä vanhainkodeissa sekä kotona asuvan vanhusväestön tukena. Salon Taiteilijaseura tuottaa hoitolaitoksissa ja palvelukeskuksissa kierrätettäviä Elämysmatkalaukkuja. (Hymykuopat-hanke-esittely.) Turussa näyttämö- ja esitystaiteen tukiverkosto Framil ry tuottaa virkistystä ja elämäniloa ikäihmisille esitystaiteen keinoilla toteutettavien kulttuurihoitopakettien muodossa.

2.4 Mitä jää selvityksen ulkopuolelle?

Tämän selvityksen piirissä ei ole ollut mahdollista paneutua yksittäisten taiteilijoiden, yhdistysten tai muiden projektien ulkopuolisten toimijoiden tekemään kulttuurin hyvinvointityöhön. Yksittäisten hoitolaitoksissa järjestettyjen konserttien, kuorovierailujen tai esitysten määristä tai tekijöistä ei ole olemassa koottua tietoa. Samoin esimerkiksi niiden hyvinvointi- ja muut vaikutukset, toiminnan muotojen moninaisuus sekä tekijöiden palkkaus ovat kaikille osapuolille tuntemattomia.

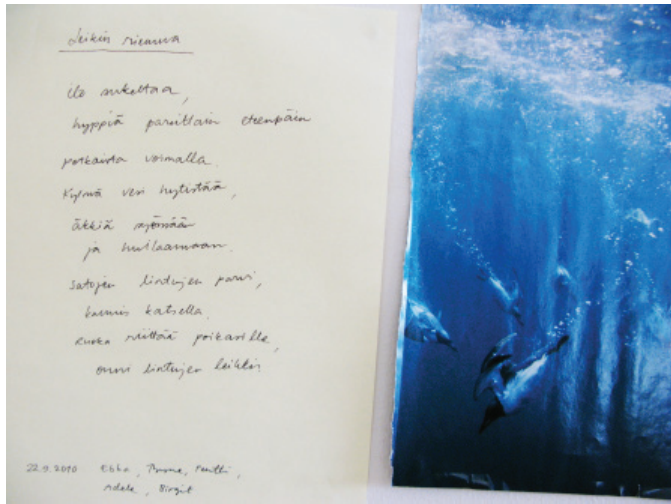
Yksin tai pienen ryhmän kanssa toimivat yhteisötaiteilijat toimivat usein apurahojen varassa ilman varsinaista projektirahoitusta. Projekteissa hallinnon ja organisoinnin hoitaa yleensä joku muu, ja taiteilija saa keskittyä parhaiten hallitsemaansa asiaan eli sisältöön. Projektirahaa ja -töitä ei kuitenkaan ole tarjolla kaikille, joten monet taiteilijat toimivat omalla kustannuksellaan tai jopa ilmaiseksi. Tähän selvitykseen haastateltu yhteisötaiteilija Pia Bartsch kommentoi, että taiteilijalle projektirahoitus on usein huomattava parannus normaaliin arkeen. (Pia Bartsch, haastattelu, 2011.) Useimmat muut haastateltavat sekä seminaarin osallistujat suhtautuvat projektirahaan huonona ja väliaikaisina ratkaisuja tarjoavana vaihtoehtona. Monille taiteilijoille säännöllinen, vaikka lyhytaikainenkin toimeentulo projektien parissa on kuitenkin iso parannus normaalin arjen epävarmuuteen.

Hoitolaitokset ja yhteisöt myös palkkaavat ja kutsuvat eri alojen taiteilijoita tekemään toimintansa piirissä erilaisia pitempiä ja lyhyempiä projekteja. Toiminta on satunnaista ja riippuu sekä hoitoyksiköiden että tekijöiden tiedosta ja aktiivisuudesta. Pia Bartsch kertoo tehneensä töitä monilla eri tavoilla: ensin ilmaiseksi ja omin voimin, sen jälkeen kutsuttuna ja palkattuna sekä erilaisten projektien piirissä. Hänen mukaansa ilmaistyön tekeminen on taiteilijoiden piirissä yleistä, mutta se saattaa alentaa entisestään työn arvostusta. (Pia Bartsch, haastattelu, 2011.) Hoitoyksiköiden itse jär-

jestämän toiminnan määrää ja laajuutta ei voitu tässä selvityksessä kartoittaa, mutta se olisi varmasti tarpeen. Tietoa voisi hyödyntää esimerkiksi toiminnan rahoitustarpeita perusteltaessa ja koordinoitua suunniteltaessa.

Myös muut ryhmät kuin ammattitaiteilijat tekevät paljon ilmaistyötä terveys- ja sosiaalisektoreilla juuri taiteen ja kulttuurin keinoin. Kolmannen sektorin, kuten yhdistysten, seurojen ja järjestöjen tekemä kulttuurityö ei aina ole palkallista tai tähtää edes tekijäorganisaation varainkeruuhun. Kyse on siis usein vapaaehtoistyöstä, jonka tavoite on ainakin välillisesti tuottaa iloa ja hyvää mieltä. Selvityksen aineistosta ei tullut esiin mielipiteitä, joiden mukaan ilmaisen työn tekeminen veisi ammattitaiteilijoilta työmahdollisuuksia tai laskisi kulttuurin ja taiteen ammattilaisten kysyntää. Lähinnä kolmannen sektorin tuottama tarjonta nähtiin hyvänä lisänä ammattilaisten työhön. Kolmanteen sektoriin luetaan harrastajien lisäksi myös laaja joukko taiteen ja kulttuurin ammattilaisia, kuten esimerkiksi taiteilijajärjestöt. Osa kolmannen sektorin tekemästä työstä on siis ammattityötä, mutta sen jakautumisesta harrastajiin ja ammattilaisiin ei ole saatavilla tietoa.

Taiteen ja kulttuurin ammattilaisten asema hyvinvointityössä on monella tavalla hankala: mukana on paljon ei-ammattilaisia, kuten hoitajia, terapeutteja, harrastajia ja vapaaehtoistyöntekijöitä esiintymässä, osallistamassa ja ohjaamassa toimintaa. Nämä toimijaryhmät eivät välttämättä itse ajattele, että ammattilaisen tarjoama maksullinen palvelu voisi olla laadukkaampaa, parempaa tai ylipäättään mahdollista hankkia. Moniammatillisessa työssä jo pitkään toiminut ja ammattilaisten työtä itsekkin arvostava TYKS:n lastenklinikan ylihoitaja Wiveka Kauppila kommentoi haastattelussa, että paras mahdollinen ratkaisu hänen arkeensa olisi hoitaja, joka pystyisi samalla tekemään taide- ja kulttuurityötä. Tämä tietysti riippuu myös resursseista ja uskota taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin. Kauppila toteaa, että harva ylihoitaja olisi valmis palkkaamaan taiteilijan hoitajan tilalle, vaikka pitkällä aikavälillä ratkaisun hyvinvointivaikutukset voisivat olla positiiviset ja hoidon tarve vähentyä. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.)

Kuvat: Veera Lehtola

Kuva: Tatu Gustafsson

3. Tulevaisuuden tavoitteita – valtakunnallisesti ja alueellisesti

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa määritellään tulevaisuuden visio vuoteen 2015. Tavoitteena on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kulttuurisin keinoin sekä osallisuuden lisääntyminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Visioon sisältyvät sekä yksilötaso että yhteisön ja yhteiskunnan taso.

Yksilötaso: tekijä – näkijä – kokija

Jokaisella on oikeus ja tasa-arvoinen mahdollisuus itse tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan

- riippumatta asuinpaikasta, elin- tai työympäristöstä
- halunsa, toimintakykynsä ja luovien voimavarojensa mukaisesti
- koko elämänsä aikana, myös vaihtuvissa elämäntilanteissa ja yhteisöissä.

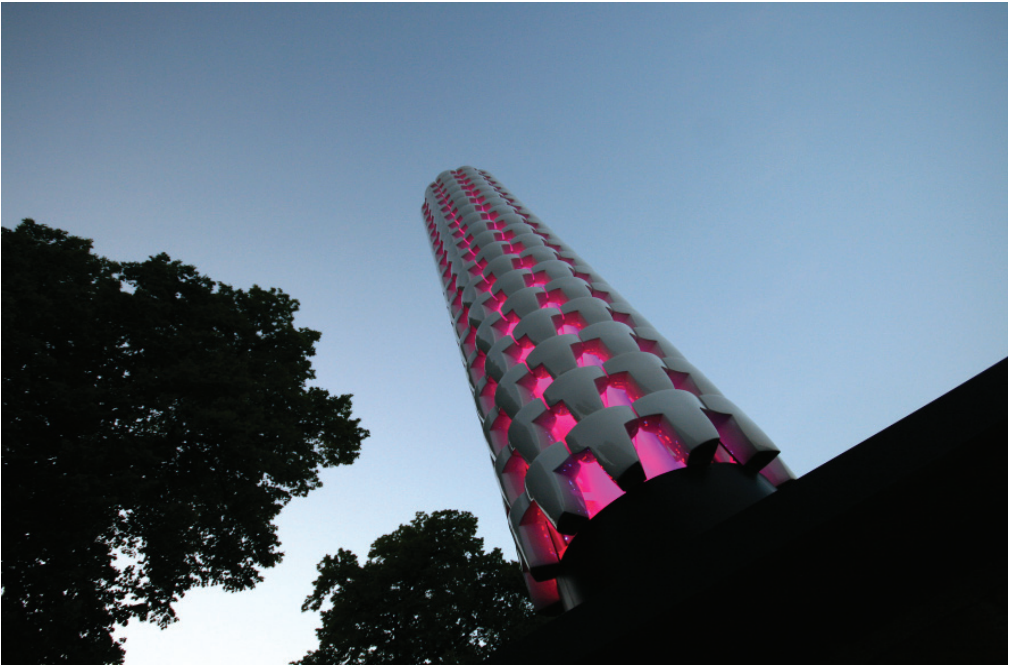
(Liikanen 2010, 10.)

Yhteisön ja yhteiskunnan taso:

- Kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tunnustettu poliittisella, hallinnollisella ja rakenteiden tasolla.
- Kulttuurilla on paikkansa osana kansallista, maakunnallista ja kunnallista hyvinvointipolitiikkaa.
- Kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia on edistetty saumattomassa yhteistyössä kolmannen sektorin ja yksityisten toimijoiden sekä elinkeinoelämän kanssa osana hyvinvointivastuuta.
- Kulttuuriin liittyvää yhteistä opetusta on lisätty kulttuuri- ja opetusalan sekä sosiaali- ja terveysalan ammatteihin johtavassa koulutuksessa.
- Alan tutkimustoiminta on aktiivista ja pitkäjänteistä.
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kulttuurin ja taiteen keinoin on käytävissä riittävästi resursseja.

(Liikanen 2010, 10–11.)

Edellä esitetty visio on lähtökohta nyt valmistuneelle selvitystyölle. Visio on valtakunnallinen ja koskee myös Varsinais-Suomea. Alueen selvitystä suunnitellut työryhmä ei halunnut päätyä takaisin lähtöpisteeseen eli esittämään selvityksen tuloksena jo vuoden 2010 puolella esitettyjä visioita, vaan pyrkiä konkreettiseen alueelliseen visioon sekä toimenpide-ehdotuksiin, jotka veisivät sitä kohti. Myös Varsinais-Suomessa toki allekirjoitetaan edellä esitetty visio ja toivotaan, että se tulevaisuudessa toteutuu. Halusimme kuitenkin pyrkiä luomaan myös oman alueellisen visiomme, johon liittyisi ainakin joitakin konkreettisia toimenpide-ehdotuksia, jotta selvitys myös veisi asioita eteenpäin.

Kuva: Tuukka Paikkari

4. Selvitystyön toteutus ja menetelmät

Kun alueellisen selvitystyön toteutusta pohdittiin ohjausryhmässä keväällä 2011, todettiin että Turun kulttuuripääkaupunkivuoden ja muiden taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä edistäneiden hankkeiden myötä Varsinais-Suomessa on jo hyvin runsaasti alan toimintaa ja projekteja. Ensimmäinen toimenpide olikin niiden määrän, tavoitteiden, kohderyhmien, yhteyksien ja toimenpiteiden selvittäminen. Tein työryhmää varten alueen projekteista taulukkoasteen, jossa listattiin erilaisia kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin liittyviä hankkeita ja projekteja, joista ainakin osa toteutettiin Varsinais-Suomen alueella. (Liite 1.) Näiden lisäksi työryhmässä todettiin omien tietojemme ja kokemuksemme perusteella, että muunkinlaista kuin projektimuotoista toimintaa oli jatkuvasti käynnissä sosiaali- ja terveysalan hoitoyksiköissä sekä taide- ja kulttuurialan ammattilaisten että muiden ammattiryhmien ohjaamana.

Työryhmä ei nähnyt tarpeelliseksi analysoida olemassa olevia projekteja ja toimintaa tätä taulukkomuotoista katsausta enempää, sillä pidimme tätä riittävänä tietona alueen projektitoiminnan laajuudesta ja luonteesta. Olisi ollut tarpeellista ja kiinnostavaa selvittää myös eri ammattiryhmien, lähinnä hoitolaitosten henkilökunnan näkemiä kulttuuripalvelutarpeita eri yksiköissä. Työryhmämme oli kuitenkin sillä kannalla, ettei toimijoilla välttämättä ole riittävästi tietoa mahdollisuuksista, jotta tarpeitakaan

voisi riittävän laajasti kartoittaa. Näitä asioita oli myös selvitetty laajasti jo aiemmissa tutkimuksissa ja selvityksissä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman toimenpide-ehdotuksissa mainitaan mm. alueellisten yhteistyömallien ja strategioiden kehittäminen. Samoin toimenpide-ehdotuksissa annetaan alueellisiksi tehtäviksi verkostoseminaarien järjestäminen alueellisen strategian työstämiseksi, toimintaohjelman muotoilemiseksi ja organisoitumiseksi. (Liikaneen 2010, 14.) Tavoitteenamme oli toteuttaa Varsinais-Suomen alueellinen selvitystyö ja verkostoitumisseminaari siten, että nämä tavoitteet toteutuisivat, eivätkä suunnitelmat jäisi lähtöpisteeseen.

Muiden alueiden selvityksiä valmistui kevään aikana useita. Vertailimme ohjausryhmässä niiden menetelmiä, lähtökohtia ja lopputuloksia. Totesimme, että yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman kanssa ne olivat hyvä lähtökohta ja tarjosivat kiinnostavaa aineistoa Varsinais-Suomen alueelliselle selvitykselle. Muut selvitystyöt on pääsääntöisesti toteutettu suurelle vastaajajoukolle suunnatulla kyselyllä. Päädyimme monestakin syystä hieman erilaiseen aineistonkeruumenetelmään: lyhyessä ajassa ja pienillä resursseilla on vaikea toteuttaa laajoja kyselyitä. Lisäksi muiden alueiden kyselyiden vastausprosentti sekä tiedollinen anti oli jäänyt melko pieneksi. Tämän esimerkin ansiosta ymmärsimme konkreettisesti, että työhön varattu aika ja raha eivät olisi riittäneet kattavan ja todistusvoimaisen kvantitatiivisen aineiston keräämiseen ja analysointiin, joten selvitys päätettiin tehdä kahdessa osassa. Aluksi tehtäisiin aiempiin selvityksiin ja tutkimuksiin perustuvia asiantuntija-haastatteluja, minkä jälkeen kerättäisiin lisää aineistoa verkostoitumisseminaarissa, jossa eri alojen toimijat saisivat yhdessä luonnostella yhteistä tulevaisuutta tulevaisuustyöpajan muodossa.

4.1 Aineistonkeruun kaksi vaihetta

Haastateltaviksi valittiin joukko hoitoalan sekä taide- ja kulttuurialan ammattilaisia, sekä projekteissa että niiden ulkopuolella toimivia ihmisiä. Mukana olivat mm. Turun kaupungin KUVA (Kulttuuria vanhusten arkeen) -hankkeen kulttuurikoordinaattori Olli Hirvonen, kahden eri hoitoyksikön ylihoitajat, projekteissa ja vapaana toimijana kokemusta hankkinut yhteisötaiteilija Pia Bartsch sekä muutamia muita alan asian-tuntijoita.

Haastattelumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, mikä tarkoittaa sitä että haastattelu etenee keskustelunomaisesti ja vapaassa järjestyksessä, mutta ennalta päätetyn teemalistan mukaisesti. Haastattelujen teemalista muotoiltiin opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelman teemojen, aiempien selvitysten esiin nostamien tärkeiden teemojen sekä ohjausryhmän alueellisten näkemysten mukaan. Haastattelu-runko löytyy selvityksen liitteistä (Liite 2).

Haastattelut tehtiin keväällä ja alkukesällä 2011. Kaikkiaan haastateltavia oli seitsemän. Haastatteluja olisi ollut mahdollista tehdä enemmänkin, mutta ryhmän erilaisista ammatillisista taustoista, tavoitteista ja työkentästä huolimatta näkemykset ja mielipiteet olivat varsin yhteneviä, eikä selvityksen tekijä siten enää nähnyt tarvetta lisähaastattelujen tekoon. Sen sijaan voimavarat keskitettiin syyskuussa 2011 pidettyyn *Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia* -seminaariin, joka oli opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelmassa ohjeistettu alueellinen verkostoitumisseminaari.

Seminaaripäivä alkoi taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön asiantuntijoiden alustuspuheenvuoroilla ja jatkui iltapäivällä työpajoilla. (Liite 4, seminaariohjelma.) Jokaisella neljällä työpajalla oli oma teemansa:

1. Työnjako ja roolit
2. Verkostot ja tiedotus
3. Resurssit ja rahoitus
4. Saajat, antajat ja kokijat.

Teemat oli muotoiltu opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman ja haastatteluissa esiin tulleiden, alueellisesti tärkeiden kysymysten perusteella. Seminaari-ilmoittautumisen yhteydessä jokainen ilmoittautunut valitsi halutessaan myös itseään eniten kiinnostavan työpaja-aiheen, jota käsiteltiin ryhmässä tulevaisuustyöpajamenetelmällä. Työpajojen tavoitteena oli saada jokaisesta teemasta aikaan keskustelua, nostaa esiin aiheeseen liittyviä ongelmia, esittää niihin parannusehdotuksia sekä muotoilla teemaan liittyvä tulevaisuuden visio. Lisäksi tarkoituksena oli listata toimenpiteitä, joiden avulla olisi mahdollista päästä lähitulevaisuudessa lähemmäs vision toteutumista.

Seminaarin työpajoihin osallistui moninainen joukko eri alojen ammattilaisia. Mukana oli taiteilijoita ja muita ammattilaisia taidetta, kulttuuria ja hyvinvointia yhdistävistä projekteista sekä laaja edustus koulutuksen, alue- ja paikallishallinnon sekä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Lisäksi mukana oli sekä julkisen että yksityisen sektorin työntekijöitä ja yrittäjiä. Monipuolinen osallistujajoukko, innostunut ilmapiiri ja keskustelun mahdollistanut ohjelma saivat aikaan intensiivisen seminaaripäivän. Keskustelu jatkui vilkkaana päivän loppuun asti. Koko yleisö tuntui jakavan mielipiteen siitä, että asia jonka ympärille olimme kokoontuneet, oli tärkeä ja ajamisen arvoinen. Tilaisuuden järjestänyt työryhmä oli erityisen ilahtunut siitä, että mukana oli vaikutusvaltaisia ihmisiä, jotka olivat valmiita sitoutumaan työhön. Siitä huolimatta varjojakin oli nähtävissä: toinen yhteinen ja jaettu kokemus oli huoli eri osapuolten sitoutumisesta ja työn jatkosta. Hallituskaudet ja ministerit vaihtuvat, sektorirajoja ei niin vain kaadeta ja asennemuutokset tapahtuvat hitaasti. Selvityksen tekemisen ja seminaarin tavoitteena ei kuitenkaan ollut välittömästi ratkaista taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin yhdistävän työn kaikkia ongelmia, vaan luoda moniammatillisissa työpajoissa tulevaisuuden visioita ja toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla ne olisi

mahdollista tulevaisuudessa ratkaista. Käytännössä työpajoissa toteutettiin siis lyhyt ennakkointiprosessi. Seuraavassa luvussa paneudutaan tarkemmin tulevaisuustyön ja ennakkoinnin käsitteisiin.

4.2 Tulevaisuustyöpaja tiedonkeruumenetelmänä ja ennakkointityökaluna

Roy Amaran muotoilemien tulevaisuudentutkimuksen taustaoletusten mukaan tulevaisuutta ei voi ennustaa, tulevaisuus ei ole ennalta määrätty ja voimme vaikuttaa tulevaisuuteen omilla valinnoillamme (Amara 1981). Juuri näihin oletuksiin tulevaisuudentutkimus tiedonalana nojaa. Tulevaisuudentutkimuksen menetelmiä soveltavaa ennakkointia on alettu viime vuosikymmenten aikana lisääntyvässä määrin hyödyntää myös alueellisessa suunnittelutoiminnassa. Ennakkoinnin avulla alueellisissa organisaatioissa voidaan yrittää vaikuttaa tulevaisuuteen ja mahdollisesti myös muuttaa sen suuntaa.

Ennakkointi perustuu aina tulevaisuudentutkimuksen menetelmien soveltamiseen. Erilaisilla ennakkointihankkeilla ja malleilla on omat nimensä ja tavoitteensa, mutta ennakkointi sinänsä tähtää aina tulevaisuutta koskevan tiedon tuottamiseen ja mahdollisiin muutoksiin varautumiseen (Hietanen & Kaivo-oja 2005, 163–164).

Tärkeitä ennakkoinnin vaiheita ovat aina

1. nykytilanteen kartoitus eli tiedon kerääminen ennakkointikohteen nykytilasta
2. visioiden tai tulevaisuuskuvioiden laatiminen eli toivottavan tulevaisuuden hahmottaminen
3. strategioiden laatiminen toivottavan tulevaisuuden saavuttamiseksi.

Vaihtoehtoja eri vaiheiden toteuttamiseen on lukemattomia. Se, miten nämä eri vaiheet toteutetaan, riippuu menetelmävalinnoista, ennakkoinnin painopistealueista, osallistujista ja organisaatiosta, hankkeen laajuudesta, lähestymistavasta sekä siitä, painotetaanko ennakkoinnissa prosessia vai sen tuotosta (Toivonen & Nieminen 2002, 45).

Varsinais-Suomen *Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia* -verkostoitumisseminaarissa toteutettiin ennakkoinnin peruseriaatteita noudattanut tulevaisuustyöpaja. Ennakkointiprosessiksi työpaja oli hyvin lyhyt ja suppea, mutta se käsitti silti kaikki ennakkoinnin olennaiset vaiheet. Lopputuloksena syntyi sekä tulevaisuusvisioita että toimenpide-ehdotuksia niiden saavuttamiseksi. Seuraavat luvut on jaoteltu työryhmien käsittelemien aihealueiden perusteella. Niissä käydään läpi samat vaiheet kuin ennakkoinnissa: tarkastellaan asioiden nykytilaa eri näkökulmista, hahmotellaan toivottavaa tulevaisuutta eli alueen yhteistä visiota ja esitetään toimenpide-ehdotuksia visioiden saavuttamiseksi. Lukujen sisällöt on koostettu sekä haastattelujen että tulevaisuustyöpajojen aineistosta.

Kuva: Suvi Aarnio

Kuva: Timo Marila

5. Työnjako ja roolit – taiteilijat ja hoitajat arkisessa yhteistyössä

Mää näkisin moniammatillisuuden tässä asiassa hyvin suotavana. -- Tietysti esim. terveysalalla on tietyt asiat joita hoitohenkilökunta tekee ja vaatii täsmäkoulutusta, toisessa päässä on taas jokapäiväinen ihmisten arjessa auttaminen. Tämönen taide- ja kulttuuritoiminta, sen pitäis liittyä ihan olennaisena osana just ihmisten arkeen samalla tavalla kuin niiden hygieniasta pidetään huolta. Must sen pitäis olla ihan yhtä olennainen osa. (Heikki Ellilä, haastattelu, 2011.)

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa käsitellään laajasti taiteen ja kulttuurin ammattilaisten paikkaa terveys- ja hyvinvointialan toimintaympäristöissä. Yksi ohjelman kolmesta painopistealueesta on juuri taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Siinä painotetaan erityisesti kaiken ikäisiä laitoshoidossa olevia sekä heidän hoito- ja palvelusuunnitelmiaan. Tavoitteena on yksilöllisten tarpeiden tyydyttäminen ja harrastusten ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen myös siinä tilanteessa, kun ihminen ei pysty hakeutumaan niiden pariin itsenäisesti. Taide- ja kulttuuritoiminta pitäisi toimintaohjelman mukaan tehdä osaksi laitosten arkea siten, että kulttuuritoiminta sekä hoito- ja sosiaalityö toimisivat rinnakkain tasa-arvoisessa yhteistyössä. Tähän tilanteeseen pääseminen vaatii asenteiden, toimintatapojen ja työkuulttuurin muutoksia sekä koulutuksen ja johtajuuden kehittämistä. (Liikanen 2010, 25.) Varsinais-Suomen alueelliseen selvitykseen haastatellut asiantuntijat sekä verkostoitumisseminaarin osallistujat olivat laajalti yhtä mieltä toimintaohjelman tavoitteiden kanssa. Hymykuopat -hankkeen projektipäällikkö kommentoi tilannetta omasta näkökulmastaan:

Kulttuuri ei ole hetkittäisiä, irrallisia virkistyksiä vaan meillä taiteilijoilla on työkaluja tukea hoitoa ja ihmisen kohtaamista ja asiakkaan elämän laadun parantamis-

ta. Kulttuurilla me ei haluta hoitaa, ei häiriöitä poistaa, vaan tukea ihmisten omia voimavaroja. Se näkökulma vaatii vuosien työtä, että aidosti löydetään se miten kulttuuri ja hoitoala rinnakkain toimii. (Anu Taivainen, haastattelu, 2011.)

Monet haastateltavista korostivat Anu Taivaisen tapaan taiteen ja kulttuurin tuomista osaksi hoitotyön arkea ja tämän työn merkityksellisyyttä verrattuna arkielämästä irralliseen, hetkittäiseen virkistystoimintaan, kuten esityksiin tai konsertteihin laitoksissa. Aineistossa korostuu erityisesti kaksi toisiinsa tiiviisti kytkeytyvää asiaa: kulttuuri ja taide osana hoitotyön arkea sekä tarve tuottaa yksilöllisiä, asiakkaan tarpeiden ja mieltymysten mukaisia kulttuuripalveluita. Kumpaankin edellisistä liittyy kiinteästi taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön suuri keskustelunaihe: eri ammattiryhmien välinen työnjako ja yhteistoiminta.

5.1 Taide ja kulttuuri osana arkea ja kokonaisvaltaista hoitoa

Soveltavassa taiteessa olis annettavaa hoitotyön tukemiseen paljon enemmän. (Anu Taivainen, haastattelu, 2011).

Taide ja kulttuuri ovat jo osa hoitolaitosten arkea monin paikoin. Esimerkiksi Turun yliopistollisen keskussairaalan lastenklินิกalla on pitkät, 1960-luvulta asti kehittyneet perinteet kulttuuritoiminnan yhdistämisessä lapsipotilaiden arkeen. Lasten sairaanhoidossa on olennaista kokonaisvaltainen hoito ja lapsen henkilökohtainen kehitys – miksei näin voisi olla myös aikuisten kohdalla? TYKS:n lastenklिनikan ylihoitajan Wiveka Kauppilan mukaan muutos kokonaisvaltaisemman hoidon suuntaan on tapahtumassa aikuisillakin. Muutos vain on hyvin hidasta.

Miten me saadaan siihen itse hoitoprosessiin integroitua se muunlainen ajattelu, että nää asiat on laajempii? Tää on tehokkuuden yhteiskunta ja meiltä penätään koko ajan, että hoidetaan enemmän potilaita ja lyhyemmällä aikavälillä. -- Nää kaks asiaa ei kohtaa, se tehokkuus ja se kokonaisvaltaisuus. Ja miten integroidaan tähän se kulttuuri? (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.)

Kokonaisvaltaisen hoidon ja arjessa tapahtuvan kulttuurin hyvinvointityön ajatus on saavuttanut Varsinais-Suomessa jo joitakin asiakasryhmiä ja hoitoyksiköitä myös aikuisväestön kohdalla. Varsinais-Suomessa taidetta ja kulttuuria on tuotu osaksi vanhusten arkea esimerkiksi Hymykuopat-projektin alla toimivassa Kulho-hankkeessa, jossa esitystaiteilijat rakentavat vanhuksille kulttuurihoitopaketteja sekä Turun kaupungin hallinnoimassa KUVA-hankkeessa, jossa pitkäaikaishoidossa oleville vanhuksille on tehty kulttuurisuunnitelmat osaksi hoitosuunnitelmia.

Kulttuurisuunnitelmissa otetaan huomioon jokaisen omat kiinnostuksen kohteet, mieltymykset ja toiveet, joiden mukaan taidetta ja kulttuuritoimintaa suunnataan oikeille ihmisille. Sisällön tuottaminen suunnitellaan jokaisen vanhuksen henkilöko-

taisen kulttuurisuunnitelman pohjalta ja tiiviisti yhdessä ympärivuorokautisen hoidon, geriatrisen sairaalahoidon ja kulttuuritoimen kanssa. Kulttuuria vanhusten arkeen -hankkeen tuloksena syntyy kulttuurisuunnitelma-malli, josta pyritään saamaan pysyvä toimintatapa. Malli on levitettävissä myös muualle Suomeen ja Eurooppaan. KUVA-hankkeessa tiiviisti mukana ollut ylihoitaja Tuulia Koponen Turun Sosiaali- ja terveystoimen Vanhuspalveluista kuvailee sen tuomaa muutosta näin:

Pyritään pois siitä vanhasta ajattelutavasta, että kun meillä on päiväsälissa orkesteri esiintymässä niin kaikki kärrätään sinne, vaan nyt katsotaan että kuka pitää sen tyyllisestä musiikista, kuka nauttii siitä niin se menee sinne. Se joka ei halua tai inhoaa sitä, niin sillä on vaikka seuraavana päivänä se oma kulttuuritapahtuma, vaikka sanataiteilija tai elokuva. Että pyritään pois siitä että kaikkea kaikille. (Tuulia Koponen, haastattelu, 2011.)

Salon kaupungin koordinoima valtakunnallinen Hymykuopat-hanke toimii myös kulttuurihyvinvoinnin ja arjen yhdistäjänä. Hankkeessa kartoitetaan kulttuurihyvinvoinnin kehittämiskohteita ja palveluita kunnissa sekä toteutetaan niitä yhdistysten voimin ja osaamisella. Hymykuoppien projektipäällikön Anu Taivaisen mukaan hanke on eri alojen välinen toiminnallisen opettelu kenttä. Hän toteaa, että kulttuuriala ja sosiaali- ja terveysala toimivat eri logiikalla: ”Me lähdetään ruohonjuuresta ja siellä on hirveän isot hierarkiset rakenteet vastassa.” Taivaisen mukaan laitoksissa ajatellaan yleisesti, että kulttuuri on yksittäistä ja hetkittäistä virkistystoimintaa. Taiteilijat taas haluavat tehdä pitkäjänteistä työtä, tutustua ihmisiin ja tuoda kulttuurin osaksi koko elämää ja arkea. Ongelmia syntyy, kun taiteilijat haluaisivat olla mukana juuri ihmisten arjessa, mutta hoitohenkilökunta mieltääkin kulttuuritoiminnan arjen ulkopuoliseksi asiaksi ja kokee joskus sen jopa häiritsevän varsinaista hoitotyötä. (Anu Taivainen, Pia Bartsch, haastattelu, 2011.)

Yhteisötaiteilija Pia Bartschilla on vuosien kokemus eripituisista projekteista erityisesti vanhusten ja vajaakuntoisten hoitolaitoksissa, mutta myös lasten parissa. Hänen mukaansa hoitohenkilökunnan asenteet ja suhtautuminen taiteilijan työhön vaihtelevat suuresti. Toisissa paikoissa vastaanotto on ollut innostunutta ja henkilökunta on itsekkin osallistunut työpajoihin joko tekijänä tai sivustaseuraajana. Näistä työpajoista myös palaute on ollut hyvää: henkilökunta on kommentoinut osallistujien saaneen paljon irti toiminnasta ja huomannut heidän voivan paremmin. Toisinaan taas työpajan on nähty häiritsevän hoitotyötä: se on keskeytetty ennenaikaisesti tai sen vaikutukset osallistujiin on nähty negatiivisina, kun osallistujat ovat innostuttuaan ja elävöidyttyään tulleet samalla hankalammiksi hoidettaviksi. Pia Bartsch peräänkuuluttaaakin kaikkien alojen osaamisen hyödyntämistä jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Hänen mukaansa hoitohenkilökunnan pitää olla mukana jo sisällön suunnitteluvaiheessa, jotta taiteilija voi tarjota kohderyhmälle sopivaa toimintaa sekä ja kohdata

osallistujan ja hänen osaamisensa. (Pia Bartsch 2011.) Sama mielipide toistuu muual-
lakin aineistossa hyvin yleisesti sekä haastatteluissa että seminaariaineistossa. Tavoite
alojen välisen yhteistyön ja vuoropuhelun edistämisestä on kirjattu myös opetus- ja
kulttuuriministeriön toimintaohjelmaan.

Tutkimuksiin tukeutuva Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma sekä
selvitykseen haastatellut asiantuntijat ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että nimenomaan
yksilöllinen ja arjessa tapahtuva taide- ja kulttuuritoiminta edistää hyvinvointia pa-
remmin kuin satunnainen virkistystoiminta. Hoitotyön arki, hoitolaitosten työkulttuu-
ri, asenteet ja rakenteet ovat kuitenkin toistaiseksi suurimpia esteitä tämän tavoitteen
toteuttamiselle. Ratkaisutkin ovat jo olemassa, ja ne löytyvät myös Taiteesta ja kult-
tuurista hyvinvointia -toimintaohjelmasta: poikkialainen yhteistyö, koulutus, ja ylei-
nen asennemuutos. Ne kaikki vaativat toteutuakseen paitsi aikaa myös konkreettisia
toimenpiteitä, jotka ulottuvat ruohonjuuritasolta hallintoon.

5.2 Kohti moniammatillista yhteistyötä

*Tää vaatii aikaa ja avointa mieltä, ja se istuttaminen tähän hoitomiljööseen ei oo
helppo.* (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011).

Arjessa mukana oleva kulttuurin hyvinvointityö vaatii sitä, että hoitotyössä on muka-
na ammattilainen, joka siitä huolehtii. Eri alojen edustajien ja ammattikuntien väli-
nen työnjako on yksi vaikeimmista ja eniten keskustelua herättäneistä kysymyksistä
taiteen ja kulttuurin hyvinvointityössä. Esimerkiksi Pirkanmaalla tehdyssä Taiteesta
ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman selvityksestä käy ilmi, että alueella jär-
jestettävistä hyvinvointipalveluista 69% oli hoitohenkilökunnan tai asiakkaiden järjes-
tämää (Laine 2011). Sama prosenttiosuus ei ehkä päde Varsinais-Suomessa, mutta
siitä huolimatta myös tällä alueella on yleistä, että taide- ja kulttuuritoimintaa ohjaa
ja järjestää hoitoalalle koulutettu väki tai asian harrastajat. Ammattilaisvoimin tai eri
ammattikuntien yhteistyössä järjestämä toiminta on vielä satunnaista ja toimii pää-
asiassa projektien sekä yksittäisten tekijöiden tai ryhmien varassa.

Sekä taide- ja kulttuurialalla että sosiaali- ja terveysalalla on taipumusta ajatella,
että toisen osapuolen asenne ja ajattelutapa kaipaavat muutosta. Koko selvityksen ai-
neistosta käy kuitenkin selvästi ilmi, että kaikki osapuolet jakavat saman mielipiteen
ongelmien ratkaisuihin: tarvitaan asenteiden muutosta, koulutusta ja yhteistyön
kehittämistä, jotta taide- ja kulttuuritoiminta saadaan istutettua hoitotyön osaksi.
Hoitoalan koulutus, työkulttuuri ja hierarkiat sopivat toistaiseksi huonosti yhteen
taiteen ja kulttuurin erilaisten näkökulmien kanssa. Asenteiden on muututtava sekä
hoitoalalla että taiteen ja kulttuurin ammattilaisten keskuudessa siihen suuntaan,
että yhteistyötä on tehtävä erilaisia tavoitteita ja työtapoja kunnioittaen ja yhteen
sovittaen.

Eri ammattiryhmät korostavat erilaisia, omalle alalleen sopivia tavoitteita: taiteilijalle tärkeintä voi olla esimerkiksi osallistujaryhmän äänen saaminen kuuluviin yhteiskunnassa, kun taas hoitoalalla terveyden edistäminen tai sairauden oireiden hoitaminen on etusijalla. Hoitoalalla resurssien puutteen ja kiireen koetaan muutenkin haittaavan läsnäoloa ja kohtaamista, ja kaikki ylimääräiset haasteet, toiminnot ja huomioon otettavat ulkopuoliset henkilöt voidaan silloin nähdä negatiivisessa valossa. Arkisessa työssä kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutukset eivät ehkä tule esiin niin kirkaasti kuin tutkimuksissa ja selvityksissä. Hyvinvoiva ja oikeutensa tunteva potilas voi todella olla passiivista ja aloitekyvytöntä potilasta hankalampi hoidettava. Siitä huolimatta on tämänkin selvityksen aineiston perusteella kiistatonta, että kaikki ammattiryhmät kannattavat taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan ja yhteistyön kehittämistä edelleen.

Kaikki selvitykseen haastatellut, sekä verkostoitumisseminaarissa aihetta käsitellyt ryhmä korostivat juuri yhdessä suunnittelun, tekemisen ja toisten tapojen oppimisen merkitystä onnistuneelle työlle. Selvityksen aineiston perusteella taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön ideaalimalli olisi, että taiteilijat saisivat tehdä taiteellista työtä ja hoitajat hoitotyötä molempien ammattitaitoa hyödyntäen ja erilaisia näkemyksiä sekä työn tavoitteita kunnioittaen. Tähän tavoitetilään nähdään monta tietä: pitkäjänteinen työ hoitoyksiköissä, koulutuksen kautta vaikuttaminen sekä resurssien jakaminen uudelleen budjettitasolla. Konkreettinen ehdotus, joka olisi alueellisesti mahdollista toteuttaa, on koulutuksen kehittäminen.

5.3 Koulutuksella yhteisymmärrystä rakentamaan

Varsinais-Suomessa toimii useita eri koulutusyksiköitä, jotka kouluttavat sosiaali-terveys- ja kulttuurialan ammattilaisia. Useimmin selvityksen aineistossa ehdotettu koulutusmuoto on monialainen ammatillinen täydennyskoulutus, jossa eri alojen ammattilaiset voivat oppia taidetta, kulttuuria ja hyvinvointia yhdistävän toiminnan organisoinnista, vaatimuksista, ongelmista ja resursoinnista sekä opetuksen kautta että toisiltaan. Täydennyskoulutusta moniammatillisissa ryhmissä on jo tarjolla monessa eri korkeakoulussa. Ne keskittyvät erilaisiin taiteen ja kulttuurin soveltaviin menetelmiin sekä osallistujien oman ammattitaidon monipuolistamiseen ja kehittämiseen. Erilaiset koulutukset ovat tuottaneet niihin osallistuneille ammattilaisille antoisia yhteistyöprojekteja ja mahdollisuuden kokemusten vaihtoon ja yhteiseen oppimiseen. Ongelmilta ja yhteentörmäyksiltäkään ei ole kuitenkaan vältytty. Valokuvaterapian erikoistumisopintoja Turun yliopiston koulutus- ja tutkimuskeskus Braheassa suunnittelevalle Ulla Halkola kommentoi oman työnsä ongelmakohtia:

Pitää olla tosi tietoinen, että kun taiteilija tai taiteilijaryhmä tekee ikään kuin terapeuttisessa mielessä, niin pitää tuntea omat rajansa ja tää yhteistyö, että mihin sit

ohjaa jatkoon.... Että me tehdään paljon yhteistyötä mut ollaan samalla tietoisia siitä problematiikasta. (Ulla Halkola, haastattelu, 2011.)

Taiteilija ei siis voi olla hoitaja, varsinkaan terapeutti, mutta hoitajakaan ei ole taiteilija. Molemmilla aloilla ammattitaito ja ammatillinen identiteetti kehittyvät hitaasti. Siksi useimmat haastateltavat kommentoivat, että täydennyskoulutus voisi olla ammattikoulutusta parempi vaihe oppia soveltamaan omassa ammatissa toisen alan ajattelutapoja ja käytäntöjä. Opiskelijat, jotka eivät vielä ole sisäistäneet omankaan alansa perusasioita tai ammatti-identiteettiä, eivät ehkä ole otollisinta joukkoa oppimaan sen soveltamista. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen eri koulutusalojen yhteiset kurssit olisivat kuitenkin mahdollisia opintojen loppuvaiheessa oleville tai opin- näytetöiden tekijöille.

Monet erityisesti hoitoalalla ja sen koulutuksen parissa työtä tekevät ovat kuitenkin sitä mieltä, että myös perustutkinto-opetukseen olisi hyvä lisätä soveltavan taiteen, taidekasvatuksen tai taidepedagogiikan jaksoja. Opinnot voisivat olla yhteisiä esimerkiksi hoito- tai sosiaalialan sekä kulttuurialan eri opintosuuntien opiskelijoiden kanssa. Opetushenkilökuntakin voisi tulla useammalta eri alalta, ja näin myös opetukseen käytettäviä resursseja olisi mahdollista jakaa eri yksiköiden välillä. Opinnot voisivat keskittyä käytännön työmenetelmiin, yhteistyön kehittämiseen ja alojen välisten näkökulmaerojen kaventamiseen, tai mielellään kaikkiin edellisiin. Haasteena tällaisten opintojaksojen kehittämiseksi ovat opetussuunnitelmien jäykkyys ja hidas muutostah- ti sekä koulutusaloilla työskentelevien asenteet ja ammattitaito: tarvetta ei ehkä nähdä lainkaan tai työ nähdään turhan vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Mahdotonta se ei kuitenkaan ole: jo nyt Turun ammattikorkeakoulussa tarjotaan useiden eri koulu- tusalojen yhteistä Taiteen terveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset -opetusmoduulia.

TYKS:n lastenklinikan ylihoitaja Wiveka Kauppila kommentoi haastattelussa, että vaika hän itse toivoisikin löytävänsä töihin sekä hoitajan työt että taiteen keinot taitavan työntekijän, näin monipuolisia ihmisiä ei ole riittävästi ja harvan valmiudet riittävät kahden alan asiantuntijaksi. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.) Vaikka usean tutkin- non suorittaminen ja koulutusalan vaihto onkin nykyään melko yleistä, sitä ei ainakaan koulutuspolitiikassa suosita. Olisi siis tyydyttävä siihen, että jokainen ammattiryhmä osaa ja tekee oman erikoisalansa työt parhaiten. Toimivan yhteistyön ja vuoropuhelun avulla voidaan saada kaikkien ammattitaito hyödynnettyä mahdollisimman hyvin.

Moniammatillisen yhteistyön edistäminen tulisi haastattelu- ja seminaariaineiston perusteella tehdä kolmella rintamalla: koulutuksen kehittämällä, työelämässä tai- teen, kulttuurin, sosiaali- ja terveysalan sekä näiden koulutuksen parissa työskentele- vien asennemuutoksella sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön tulosten ahkeralla levittämisellä. Tarvitaan siis aikaa, yhteistyötä ja koulutusta, jotta asennemuutos tulee normiksi. Vaikka asenteissa olisikin vielä muuttamista ja työtapojen kehittäminen vie

aikansa, yksi yhteinen tavoite kuitenkin tulee esille sekä jokaisessa haastattelussa että työpaja-aineistossa: ihmisen ja yksilön elämänlaatu, elämän ja oman itsen merkitykselliseksi kokeminen ja henkilökohtainen arvokkuuden tunne ovat tärkeitä tavoitteita kaikille. Nämä tärkeät tavoitteet koskevat sekä työn kohteita, eli sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaita että työn tekijöitä itseään.

5.4 Tulevaisuuden visio: yhteistyötä koulutuksessa, ammattilaisten välillä ja ajatusmalleissa

Visio kuvaa toivottavaa tulevaisuutta ja tässä myös osittain siihen johtavia toimenpiteitä. Eri ammattikuntien välistä työnjakoa ja rooleja koskevasta aineistosta voidaan tiivistää seuraava kolmen otsikon alle jakautuva visio. Otsikoiden alle on listattu asioita, joita haastattelu- ja työpaja-aineiston informantit pitävät muutoksen edellytyksinä.

Kulttuurin hyvinvointitoiminta tulee osaksi hoitotyön arkea

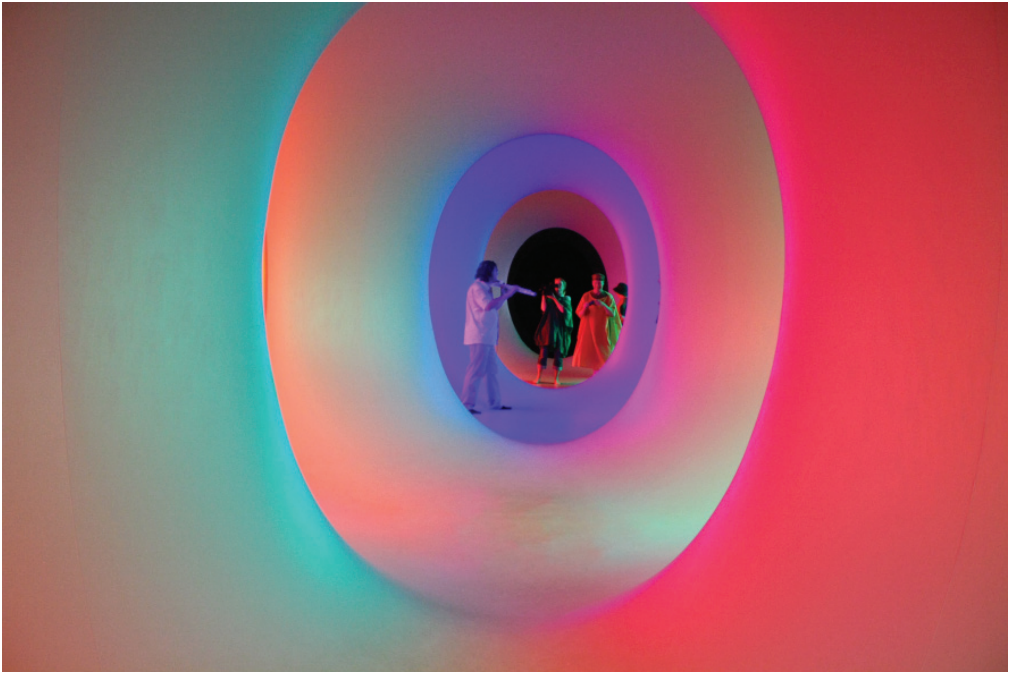
Tulevaisuudessa kulttuurin hyvinvointitoiminnasta tulee osa arkea, jokapäiväistä hoitotyötä ja kokonaisvaltaista hoitoa sekä hoitolaitoksissa että terveydenhuollossa laajemminkin. Tämä tapahtuu esimerkiksi ottamalla kulttuuri osaksi hoitosuunnitelmia. Muutos tapahtuu sekä keskuksissa että pienemmissä kunnissa, eikä siis koske enää vain Turun kaltaisia keskuksia. Lisäksi rahoitusmallit muuttuvat ja kulttuurin hyvinvointitoiminta otetaan huomioon hoitotyön osana budjetteja laadittaessa niin kaupungeissa kuin kunnissa ja pienemmissä yksiköissäkin.

Eri ammattikuntien välinen työnjako ja roolit selkeytyvät

Yhdessä suunnittelu ja yhteistyö eri ammattikuntien välillä taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön toteutuksessa ovat tulevaisuudessa arkipäivää. Pitkän aikavälin yhteistyömalleja kehitetään taiteen, kulttuurin sekä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten välillä ja samalla arvostus muiden alojen työtä kohtaan kasvaa. Muiden ammattiryhmien työn tavoitteisiin ja menetelmiin tutustuminen on luontevaa ja yhteistyöhön tähtäävää.

Koulutussisällöt monipuolistuvat

Tavoite koulutuksen kehittämistä on mukana jo Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointi-toimintaohjelmassa. Tulevaisuudessa kaikilla koulutusasteilla lisätään taiteen ja kulttuurin ymmärtämiseen ja käyttöön tähtääviä opintoja. Taide-, kulttuuri-, sosiaali- ja terveystieteiden koulutukseen lisätään koulutusaloja yhdistäviä, soveltavia opintopaketteja sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakouluissa. Ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa lisätään koulutusalojen yhteistä opetusta kulttuuri-, sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen osaksi lisätään aloja yhdistäviä opintopaketteja. Myös poikkialaista täydennyskoulutusta lisätään ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasolla. Taideaineita lisätään kaikilla koulutusasteilla.

Kuva: Susse Määttänen

6. Verkostot ja tiedotus

Kulttuurin kannalta sillä on tärkeä merkitys, että miten yhteiskunnassa suhtaudutaan kulttuuriin. Tosi kauan on tullut ja tulee aina niitä soraääniä että varsinkin korkeakulttuuri, et se on pois vanhuksilta ja lapsilta ja se on pois terveydenhoidosta ja niin päin pois. Et voidaan toteen näyttää että kulttuurilla voidaan tuoda hyvää mieltä ja hyvinvointia ja kokonaisvaltasesti vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin. (Olli Hirvonen, haastattelu, 2011.)

Moniammatillisen yhteistyön kehittyminen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityössä vaatii toimivia verkostoja ja alojen välistä tiedonkulkua. Toistaiseksi sektorit toimivat erillään, eikä niiden välillä ole toimivia tiedonvälityskanavia. Sellaisten kehittämiseen on kuitenkin halua ja kiinnostusta monella suunnalla opetus- ja kulttuuriministeriöstä kuntiin ja kulttuurialan yrityksiin.

Tällä hetkellä alojen välisiä yhteistyömuotoja kehitetään esimerkiksi projektien ja niiden käynnistämisen yhteistyön kautta. Lisäksi taiteen ja kulttuurin sekä sosiaali- ja terveysalan väliin on syntynyt ja synnytetään edelleen erilaisia välittäjäorganisaatioita. Ne voivat toimia julkisella sektorilla tai yritysmuodossa ja niitäkin kehitetään esimerkiksi kulttuurialan yritysprojekteissa. Varsinais-Suomen Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -selvityksen aineistossa esiin tuli useita erilaisia ehdotuksia alojen

välisen verkostojen muodostamiseksi ja ylläpitämiseksi. Verkostot ovat tarpeen myös jatkossa, jotta eri alojen toimijat löytäisivät toisensa ja toiminta uudistuisi.

Toinen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön verkostoihin ja tiedottamiseen liittyvä ajankohtainen kehittämiskohde on tiedottaminen ulospäin. Ei riitä, että tieto ja ymmärrys taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista voimistuu alan sisällä. Tietoisuuden kasvattamisen on syytä kohdistua paitsi poliittisiin päättäjiin ja virkamiehiin, myös tavallisiin kansalaisiin. Turun kulttuuripääkaupunkivuosi on lisännyt alueen asukkaiden kulttuurimyönteisyyttä, joten maaperä on nyt otollinen myös jatkotoimille ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten juurruttamiselle ihmisten tietoisuuteen. On tutkittu tosiasia, että taide ja kulttuuri luovat hyvinvointia. Tämän viestin levittäminen on kaikkien toimijoiden, verkostojen, tutkimuksen ja myös tämän selvitystyön yksi tärkeä tehtävä.

6.1 Alojen välinen tiedonkulku ja verkostot

Yhteistyöprojektit ja muu sektorirajat ylittävä toiminta edesauttavat tiedonkulkua ja verkostoitumista. Esimerkiksi Turun kaupungin KUVA-hanke on verkottanut tehokkaasti sosiaali- ja terveystoimen ja kulttuuritoimen työntekijöitä. (Tuulia Koposen ja Olli Hirvosen haastattelu, 2011.) Samaa kehitystä odotetaan sektoreita yhdistävältä Eviva-hankkeelta. Yhteiset projektit edesauttavat moniammatillisen yhteistyön kehitystä, tutustuttavat ihmisiä ja organisaatioita toisiinsa ja helpottavat ideointia ja tiedonkulkua. Kun alojen välinen kommunikaatio ja yhteisymmärrys lisääntyvät, mahdollistuu myös hoitokulttuurin muutos kokonaisvaltaisempaan suuntaan.

Tähän selvitykseen haastatellut ammattilaiset olivat jo kokeneet monia eri yhteistyömalleja ja tunsivat myös toisensa ja muiden projektit. Kaikkialla tilanne ei kuitenkaan ole näin hyvä. Keskuksien ulkopuolella verkostot eivät toimi yhtä tehokkaasti. TYKS:n lastenklินิกalla taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä on tehty yhteistyössä taiteilijoiden, muusikoiden, sairaalaklovnien ja opiskelijoiden kanssa jo vuosikymmeniä. Siitä huolimatta ylihoitaja Wiveka Kauppila pitää yhteistyötä sattumanvaraisena ja kommentoi, että verkostot ovat lähinnä henkilökohtaisia. Yleinen koordinointi siis puuttuu. Tämä aiheuttaa ongelmia erityisesti projekteissa, joissa työskentelee vaihtuvaa väkeä: tieto ja verkostot häviävät ihmisten mukana, eikä jatkuvuuteen ole mahdollisuuksia. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.) Toiminta myös keskittyy tiettyihin laitoksiin ja ikäryhmiin. Hyväkuntoisille vanhuksille toimintaa on paljon, mutta esimerkiksi laitoksissa asuvat nuoret, kotihoidossa olevat vanukset ja muistisairaavat ovat suurimmaksi osaksi kohderyhmien ulkopuolella. (Olli Hirvonen, haastattelu, 2011.)

Aktiivisimmat taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön tekijät sekä sosiaali- ja terveysalalla että taide- ja kulttuurialalla osaavat hyödyntää tiedonhankinnassa mediaa sekä omia ja muiden suhteita ja verkostoja. Toimijoiden tiedot taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön mahdollisuuksista, tarpeista ja hyödyistä kuitenkin vaihtelevat suuresti, ja

yleistä tiedotusta ja verkostoitumista tarvittaisiin kipeimmin juuri niiden keskuudessa, joilla tietoa ei vielä ole. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.) Tiedonkulussa on monia esteitä: sektorien välisiä tiedotuskanavia ei ole olemassa, ajanpuute vaikeuttaa tiedonhakuja ja tarpeiden pohdintaa erityisesti hoitoalalla ja projektityössä tietoa sekä kontakteja menee paljon hukkaan niiden päättymisen myötä. Sekä opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma että tämän selvityksen aineisto antavat monia ehdotuksia tiedonkulun ja verkostojen kehittämiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman toimenpide-ehdotuksista löytyy muutamia konkreettisia tiedonkulun ja yhteistyön parantamiseen liittyviä asioita. Yhteistyö- ja koordinoitielimen perustaminen vastuuministeriöiden yhteyteen on niistä yksi. Lisäksi tarkoituksena on yhteisen sähköisen tietopankin perustaminen. Sinne kootaan alan tutkimus- ja kehittämistietoa sekä käytäntöjä, malleja ja tietoa toimijoista. (Liikanen 2010, 21.) Toimintaohjelma ei kuitenkaan anna yksityiskohtaisempia ohjeita siitä, miten yhteistyötä ja koordinoitua tulisi paikallisesti ja alueellisesti kehittää. Siihen löytyy useita, hyvin samaan suuntaan vieviä ideoita tämän selvityksen aineistosta.

Yleisin toive sekä haastateltujen keskuudessa että seminaariyleisön piirissä on jonkinlaisen paikallisen yhteistyö- ja koordinoitielimen perustaminen taiteen ja kulttuurin ammattilaisten ja projektien välittämiseksi ja yhteistyön järjestämiseksi. Kaupunkien ja kuntien organisaatioita hyvin tuntevat haastateltavat ehdottivat, että koordinoitua tapahtuisi kaupungin organisaation sisällä tai alueellisesti, niin että useampi kunta ja pienempien paikkakuntienkin sosiaali- ja terveystalvet ja taiteilijat voisivat olla mukana. Heidän ehdotuksiaan yhdisti ajatus siitä, että sektoreita yhdistelemällä rahat riittäisivät myös koordinoituihin ja että sen pitäisi ehdottomasti olla julkisen sektorin palvelua ja saada rahoituksensa projektien sijaan julkisista budjeteista. (Anu Taivainen, Heikki Ellilä, Tuulia Koponen ja Olli Hirvonen, haastattelut, 2011.)

Myös muut haastateltavat ehdottivat jonkinlaista yhteistä koordinoitua tapaa, kuten tietopankkia tai tiedotuskanavaa tekijöistä ja palveluja kaipaavista toimipaikoista sekä yhteisen tilausmallin kehittämistä (Pia Bartsch ja Ulla Halkola, haastattelut, 2011). Oli ehdotettu malli sitten uusi ammatti, organisaatio tai tiedonvälityskanava, jokaisen ehdotuksen takana on tarve saada keskitetysti tietoa. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpideohjelma tähtää keskitetyn tiedonkulun malliin.

Välittäjäorganisaatioita on jo olemassa, mutta ne toimivat erillään, tehottomasti ja omien vasta kehitysvaiheessa olevien verkostojensa varassa. Niitä on kehitetty erilaisissa projekteissa ja kulttuurialan yrityshautomoissa. Seminaarin työpaja-aineistossa ongelmana ei nähty niinkään tiedonvälityksen ja organisoinnin puutetta, vaan tiedon hajanaisuus, tiedonkulun tehottomuus ja toiminnan keskitetyn organisoinnin puute. Kun monet toimijat yrittävät pienin resurssein organisoida samaa toimintaa, kukaan

ei onnistu parhaalla mahdollisella tavalla. Ehkä tästäkin syystä seminaariaineistossa myös ehdotettiin alueellisen välittäjäorganisaation perustamista Varsinais-Suomen taidetoimikunnan yhteyteen. (Liite 3, Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoilluista visioista ja toimenpiteistä.)

Välittäjäorganisaatioiden perustaminen vaatii poliittista tahtotilaa. Ei riitä, että sellainen vallitsee opetus- ja kulttuuriministeriössä, vaan sen on levittävä tehokkaasti myös paikalliselle tasolle. Muuten sektorikohtaisesta budjetoinnista ei päästä eroon eikä kunnallisia tai alueellisia välittäjäorganisaatioita perusteta. (Liite 3, Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoilluista visioista ja toimenpiteistä.) Poliittisen tahtotilan syntyminen taas vaatii taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toiminnan ja sen vaikutusten esillä pitämistä ja ahkeraa tiedotusta. Myös lisää tutkimusta aiheesta kaivataan erityisesti terveysalalla.

6.2 Tutkimuksesta ja toiminnasta tiedottaminen

Koulutukseen sitä tutkittua tietoa. Tutkittu tieto on se mikä puree ja kyl se sillon herättää. Koska siihen maailmaan tää porukka on tottunut. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.)

Tiedon levittäminen on opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman yksi toimenpide-ehdotus. Se on edelleen tarpeen ja kaikilla hallinnon tasoilla, vaikka asiaan perehtyneiltä aktiivisilta ammattilaisilta, kuten tämän selvityksen haastateltavilta voi saada sen käsityksen, että tieto toiminnan vaikutuksista ja laajuudesta on jo hyvin levinnyttä. Erityisesti terveysalan ammattilaiset näkivät edelleen näyttöön perustuvan tutkimustiedon puutteen ongelmana. Lisäksi tiedot toiminnan mahdollisuuksista, muodoista ja sisällöistä ovat edelleen puutteellisia. (Wiveka Kauppila, Heikki Ellilä, haastattelu, 2011.)

Terveysalan ammattilaiset näkivät toiminnan organisoinnin ongelmana tarkan numeromuotoisen tutkimustiedon puutteen. Tutkimustietoa kaivattiin lisää sellaisessa muodossa, että sillä voitaisiin suoraan perustella tarvetta muuttaa hoitoyksiköiden toimintaa, esimerkiksi palkata hoitajan tilalle taide- tai kulttuurialan ammattilainen. Ylihoitaja Wiveka Kauppila ehdottaa pitkän aikavälin tutkimusprojektia, jossa monialaiset pilottityöryhmät työskentelisivät erilaisissa hoitoympäristöissä pitkäjänteisesti siten, että heidän toimintaansa ja sen vaikutuksia tutkittaisiin jatkuvasti ja pitkällä aikavälillä. Hän perustaa ehdotuksensa kokemuksiinsa Musicare-verkoston Musiikki ja hyvinvointi-projektista, jossa sairaalamuusikot toimivat pitkän aikaa lastenkllinikalla yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa. Aluksi asenteet projektia kohtaan olivat hoitohenkilökunnan keskuudessa kielteisiä, mutta toiminnan arjessa näkyvät positiiviset vaikutukset sekä potilaisiin että heidän omaan työhyvinvointiinsa muuttivat ne ajan kuluessa myönteisiksi. (Wiveka Kauppila, haastattelu 2011.)

Mehän voitais perustella sitä, jos meil olis tutkimustietoo siitä, että tällä kulttuuriharrastuksella on selvästi terveysvaikutuksia, mut terveysvaikutusten tutkiminenkin on niin monipolvinen asia. Se ei oo pelkästään sitä että putooko sun kolesterolitasos, vaan se on ihan sitä miten ihmisen mielenvirkeys ja yleinen koettu hyvinvointi. (Heikki Ellilä, haastattelu, 2011.)

Tutkimustieto ja erityisesti sen levittäminen on siis tarpeen kaikilla hallinnon tasoilla hoitoyksiköiden työntekijöistä aina poliittisiin päättäjiin ja virkamiehiin. Laaja tiedonvälitys eri kanavia pitkin on myös opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman linjaus. Vaikuttavuudesta viestiminen ja viestin perille meno on tärkeää, koska vain sitä kautta sosiaali- ja terveysalan asenneilmasto voi muuttua, rahoittajat voidaan saada mukaan työhön ja taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön yleinen arvostus voi kasvaa. Nykyisellään työn arvostus on heikkoa ja hoitoalalla koetaan yleisesti kenen tahansa pystyvän työhön. Turun ammattikorkeakoulun terveysalan yliopettajan Heikki Ellilän mukaan hoitoalalla jaetaan aina niukkuutta ja samalla asetetaan kulttuuri ja vaipat vastakkain: ”Miksi tarvitaan ammattilaista, kun hoitajatkin voi lauleskella?” (Heikki Ellilä, haastattelu, 2011.) Kaikki muutoksen elementit ovat siis yhteydessä toisiinsa: tieto, arvostus, rahoitus ja asennemuutos. Ilman tietoa ja uskoa työn vaikuttavuuteen ei arvostusta ja rahoitustakaan saada, eikä asennemuutos etene.

Seminaariaineistossa tuli erityisesti esiin kokemus siitä, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön (tai soveltavan taiteen) käsite on vielä epäselvä ja alan toimintatavat sekä vaikutukset tuntemattomia. Alalle kaivattiin selkeyttä esimerkiksi tuotteistamisen ja palvelutuotteista tiedottamisen muodossa. Tämä tilanne todettiin jo selvitystyön alkuvaiheessa, jolloin Varsinais-Suomen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -selvitystä suunniteltiin. Työryhmä totesi, ettei sosiaali- ja terveysalan henkilökunnalta kannata vielä tässä vaiheessa kysyä, millaista taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoimintaa heidän yksikössään kaivataan. Syy tähän on se, etteivät he vielä keskimäärin ole niin selvillä toiminnan mahdollisuuksista, että osaisivat vastata kysymykseen. Toisaalta taiteen ja kulttuurin ammattilaisilta ei voinut kysyä, mitä he voisivat tarjota, koska heilläkään ei ole tietoa siitä millaista toimintaa kenellekin voi suunnata, mitä ihmiset haluavat ja tarvitsevat, mistä heidät löytää ja kuka työstä maksaa. Tietoa ja tutustumista tarvitaan siis vielä selvästi lisää, ja tämä on tarpeen kaikilla mukana olevilla aloilla.

Tiedon levitys on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman toimenpideehdotuksista. Siinä on mukana myös kolmas sektori, joka on tälläkin hetkellä merkittävä toimija taiteen ja kulttuurin hyvinvointityössä. Kolmannella sektorilla tarkoitetaan esimerkiksi järjestöjä, yhdistyksiä ja harrastusryhmiä. Niiden tekemä taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö on hyvin yleistä. Esimerkiksi kuorot ja orkesterit sekä yksittäiset soittajat käyvät laitoksissa esiintymässä. Monet hankkeet, kuten KUVA ja Hymykuopat työskentelevät kolmannen sektorin toimijoiden kanssa ja pyrkivät saamaan niiden tekemää työtä osaksi laitosten arkea.

Kolmas sektori on laaja käsite, joka sisältää esimerkiksi ammattitaiteilijoiden järjestöt ja harrastusryhmät. Ei ole täysin ongelmattonta, että nämä kaksi ryhmää niputetaan yhteen: kun harrastajat voivat tehdä vapaaehtoistyötä ilahduttaakseen muita, he saattavat samalla tahattomasti murentaa ammattilaisten vaivalla rakentamaa arvostusta omaa työtään kohtaan. Esimerkiksi Turussa Hymykuopat -hankkeessa mukana oleva Framil ry on näyttämö- ja esitystaiteen tukiverkosto, jossa on mukana koulutettuja ammattilaisia. Hanke auttaa heitä löytämään yhteistyömahdollisuuksia hoitolaitosten kanssa, mutta samaan aikaan niissä toimii myös harrastajia. Hoitotyötä tekevien voi olla vaikea erottaa toisistaan eri ryhmiä ja ymmärtää ammattilaisten ja harrastajien tekemän työn eroja. On siis tärkeää erottaa nämä kaksi ryhmää toisistaan ja korostaa ammattilaisten asemaa taiteen ja kulttuurin hyvinvointityössä.

6.3 Tulevaisuuden visio: tutkittua tietoa, ansaittua arvostusta ja toimivia verkostoja

Visio kuvaa toivottavaa tulevaisuutta ja tässä myös osittain siihen johtavia toimenpiteitä. Tutkimusta, tiedotusta ja verkostoja koskevasta aineistosta voidaan tiivistää seuraava kolmen otsikon alle jakautuva visio. Otsikoiden alle on listattu asioita, joita haastattelu- ja työpaja-aineiston informantit pitävät muutoksen edellytyksinä.

Tutkimus

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tutkimus on tulevaisuudessa monitieteistä ja näkökulmiltaan vaihtelevaa. Sen lähestymistavat ovat käytännönläheisiä ja projektityötä tukevia. Tutkimus saa riittävästi rahoitusta myös pitkällä aikavälillä, joten sen avulla on mahdollista seurata myös pitkän aikavälin hyvinvointivaikutuksia. Alan tutkimustulokset saavat julkisuutta tiedotusvälineissä ja tuottavat hyviä uutisia kulttuurin hyvinvointivaikutuksista.

Tietoisuus

Tulevaisuudessa tietoisuus taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnasta on laajalle levinnyttä ja se on tavoittanut sekä hoitoalan työntekijät että poliittiset päättäjät ja kansalaiset. Tieto leviää edelleen toimivan tiedotuksen sekä median ja mukana olevien ammattilaisten omien verkostojen kautta.

Välittäjäorganisaatiot

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan välittäjäorganisaatiot toimivat tulevaisuudessa kuntien, kaupunkien, taidetoimikuntien tai maakuntien organisaatioiden osana. Ne saavat rahoituksensa katto-organisaationsa budjetista ja täydentyvät yksityisten yritysten tarjoamilla välitys-, ohjelma- ja manageripalveluilla.

Kuva: Kari Vainio

7. Resurssit ja rahoitus

Ei (muistihäiriöisille) voida viedä kuoroa, ei voida viedä amatööripuhallinorkesteria, vaan ammattilaisia, jotka tietävät mitä tekevät ja yhdessä hoitohenkilökunnan kanssa pystyvät tekemään säännöllistä, tuttua ja turvallista työtä niiden vanhusten parissa. Ja tää on se haaste, että miten tähän saadaan se pysyvä ratkaisu eikä vaan projektia projektin perään. (Olli Hirvonen, haastattelu, 2011.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia-toimintaohjelma ajaa voimakkaasti kaikkien hallinnon tasojen huomion ja resurssien suuntaamista kulttuurin hyvinvointityöhön ministeriöistä aina alueellisiin ja paikallisiin viranomaisiin sekä yksittäisiin laitoksiin ja yksiköihin. Toimintaohjelman toimenpide-ehdotukset ulottuvat valtionhallinnon tasosta eli lainsäädännöstä ja ministeriöiden strategioista aluehallintoon, kuntien strategisiin tavoitteisiin ja kansalliseen projektirahoitukseen. Valtionhallinnon ohjaus on voimakas vaikutuskeino, joten on syytä odottaa että työ tuottaa myös näkyviä tuloksia, jotka ylettyvät ennen pitkää paikallisellekin tasolle. (Liikanen 2010, 12–21.)

Toimintaohjelman toimenpide-ehdotuksissa taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset tulevat asialistalle kaikkialla ministeriöistä yksittäisiin paikallisiin sosiaali- ja terveyspalveluita tarjoaviin yksiköihin. Tämä tarkoittaa konkreettisia muutoksia esimerkiksi kuntien ja hoitoyksiköiden budjetteihin, kaupunkien ja kuntien järjestämän koulutuksen kehittämiseen ja jopa rakentamiseen. Toimenpide-ehdotuksissa on mukana myös aikataulu, joka ylittää pisimmillään vuoteen 2014. (Liikanen 2010, 12–21.)

Toimintaohjelmaan sisältyy monia uudistuksia, joiden toteutuminen on vielä alkuvaiheessa ja epävarmaa. Alan toimijat Varsinais-Suomessa suhtautuvat varovaisen toiveikkaasti tulevaisuuteen. Vaikka lupauksia muutoksista on ilmassa, toiveikkautta voimakkaampi yhteinen kokemus vaikuttaa olevan pelko jatkuvuudesta erityisesti Turun kulttuuripääkaupunkivuoden päättymisen jälkeen, kun monet kulttuuria ja hyvinvointia ansiokkaasti yhdistäneet hankkeet päättyivät. Resurssit ja rahoitus ovat luonnollisesti kaiken uudenlaisen toiminnan edellytys, ja niiden puutteeseen esitetään pääsääntöisesti kahta ratkaisua: uudenlaisia sektorirajat ylittäviä budjetteja sekä projektirahoituksen suuntaamista taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön.

7.1 Projektimuotoinen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö

Tällä hetkellä vuonna 2011 taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö on lähes täysin projektien ja projektirahoituksen varassa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että taiteilijat ja muut kulttuuriammatillaiset saavat palkkansa projektirahoituksesta, eivät esimerkiksi kuntien tai yksittäisten hoitolaitosten budjeteista. Projektit toimivat pääsääntöisesti siten, että eri henkilöt hoitavat niissä hallinnon ja taiteellisen sisällön. Projektihallinto huolehtii esimerkiksi palkkojen maksusta, viestinnästä, aikatauluista ja projekteihin liittyvästä raportoinnista ja tutkimuksesta. Näin toimimalla sekä hoitohenkilökunta että taiteilijat vapautuvat tekemään juuri oman erityisalansa töitä, eikä heidän tarvitse käyttää aikaa hallintoon.

Projekteissa on hyvät ja huonot puolensa. Hyviä puolia on juuri edellä mainittu selkeä työnjako varsinaisten sisältöosaajien ja projektihallinnon välillä. Projektiammatillaiset ovat usein myös ammattimaisia hallinnoijia ja rahoituksen hakijoita. Ilman heitä toimintaa olisi huomattavasti vähemmän, sillä rahoitushakemusten tekeminen on hyvin työlästä ja vaatii teknistä osaamista, jota muiden alojen ammattilaisilta ei välttämättä löydy. Projektit ovat yleensä myös ammattimaisesti budjetoituja, joten materiaaleihin, palkkoihin, matkoihin ja muihin erilaisiin kustannuksiin on varattu riittävä määrä rahaa.

Projekteissa ei siis pitäisi päätyä esimerkiksi yhteisötaiteilija Pia Bartschin kuvailemaan tilanteeseen, jossa taiteilijan apuraha riittää kyllä materiaaleihin ja matkoihin, mutta ei enää palkkaan. Bartschin mukaan projekteissa työskentely on taiteilijalle ideaalitalanne, sillä palkkaus on yleensä kohdallaan ja taiteilija voi keskittyä omaan työhönsä hallinnon sijaan. Näkökulma on hyvin erilainen verrattuna muihin ammattikuntiin, joissa projektityö nähdään yleisesti taloudellisesti epävarmana ja katkonaisena. Taiteilijatkin ovat toki huolissaan toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan, mutta heidän näkökulmastaan projektit ovat kuitenkin henkilökohtaisia apurahoja turvallisempi ja miellyttävämpi vaihtoehto. Lyhyillä apurahoilla tehtävät omat projektit jäävät helposti kesken ja työ puolitiehen. Projektirahoitus on pitempää ja tekeminen suunnitelmalli-

sempaa. Jatkuvuus ja projektien tulosten hyödyntäminen ovat kuitenkin tärkeitä kaikille osapuolille ammatista riippumatta. (Pia Bartsch, haastattelu, 2011.)

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön projektimuotoisuuden varjopuolia on se, että projekteilla on alku ja päätepiste. Projektin tavoitteena voi olla esimerkiksi yhteistyömallin kehittäminen organisaatioiden välille, kuten Hymykuopissa tai tietynlaisen käytännön juurruttaminen organisaatioihin, kuten KUVA-hankkeessa, jossa vanhuksille tehtiin kulttuurisuunnitelmia hoitosuunnitelmien yhteyteen. Käytäntöjen ja yhteistyön kehittäminen on pitkäjänteistä työtä, joka jää helposti kesken projektien päättyessä, vaikka kyse olisi monivuotisesta projektista. Varsinais-Suomen Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia-seminaarin yleisö oli yleisesti huolissaan juuri toiminnan jatkuvuudesta tulevaisuudessa, kun Turku 2011-hankkeet päättyvät.

Toinen projektimaailman ongelma on rahoituksen hakemisen työläys. Monialaiset projektit ja tekijäverkostot ovat kaikkien kannattama käytäntö, jota myös projektirahoituksen saaminen yleensä vaatii. Rahoitushaku on kuitenkin vaativaa ja työlästä. Siihen käytettävät resurssit ovat aina pois jostakin muuta työstä, oli projektia koordinoiva organisaatio mikä tahansa. Lisäksi esimerkiksi koulutusorganisaatiot ja jopa saman korkeakoulun eri yksiköt kilpailevat rahoituksista keskenään. (Ulla Halkola, haastattelu, 2011.)

Rahoitus näyttää olevan ongelma lähinnä taiteen ja kulttuurin kohdalla, sillä edes perusrahoitus ei ole taattua. Terveys- ja hyvinvointisektorienkin resurssit ovat niiden kokoon nähden niukat, mutta niiden toiminta-alueen kokonaisrahoitus on siitä huolimatta moninkertainen kulttuuriin verrattuna. Suurimmat kysymykset sosiaali- ja terveystoimessa liittyvätkin lähinnä siihen, miten resurssit jaetaan eri toimintojen kesken ja mistä löydetään niiden rajoissa asiakkaille sopivaa kulttuuritarjontaa. Myös asenteet kulttuurin hyötyjä ja toiminnan vaikuttavuutta kohtaan vaikuttavat päätöksentekoon: palkataan mieluummin hoitaja kuin taiteilija, kun valintoja on tehtävä ja henkilökunnan työtaakka tuntuu jo valmiiksi liian kovalta. Ratkaisu on yleensä tämä, vaikka taiteilijan työpanos saattaisi pitemmän päälle parantaa myös henkilöstön työhyvinvointia ja vähentää hoidon tarvetta. (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011.)

Kansallista projektirahoitusta taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön on jaossa myös vuodelle 2012 ja siitä eteenpäin. Alueellisten taidetoimikuntien jaettavaksi tulee opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusta, mutta sen määrä on pieni verrattuna esimerkiksi maakuntien kehittämisrahoihin ja erityisesti EU-projektirahoituksiin. Euroopan Unionin rahoituksia ohjaavat unionin aluepolitiikka ja puiteohjelmat, joten kansalliset toimintaohjelmat eivät vaikuta niiden jakoperusteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman tavoitteet antavat selvästi ymmärtää, että kansallista projektirahaa suunnataan jatkossa entistä laajemmin taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön.

7.2 Sektorirajat nurin ja yhteistyö toimimaan

Varsinais-Suomen Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin tulevaisuustyöpajassa rahoitusta pohtinut ryhmä nosti tärkeimmäksi tulevaisuuden visioksi sen, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalvelut tuotetaan aina inhimillisyyden näkökulmasta. Ensisijainen toteutuskeino tämän vision toteuttamiseksi oli työpajaryhmän mukaan sektorikohtaisista budjeteista eroon pääseminen. Ryhmä siis näki, että sektoreihin jaettu hallinto johtaa myös sektorikohtaisiin tavoitteisiin, kilpailuun resursseista ja omien etujen ajamiseen. Yhteinen, esimerkiksi sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimen muodostama hallintokunta taas voisi ottaa tavoitteekseen hyvinvoinnin ja toimia sen tavoitteen eteen omien rajattujen alueidensa sijaan. (Liite 3, Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoilluista visioista ja toimenpiteistä.) Ylihoitaja Tuulia Koponen pukee asian sanoiksi näin:

Organisaatiot kuitenkin kattoo vaan omasta näkökulmastaan. -- Jos ajatellaan, että mekin ollaan molemmat Turun kaupungilla töissä, Olli on kulttuuritoimessa ja mä oon sosiaali- ja terveystoimessa. Meillä pitäis olla vaan Turun kaupunki Oy, ja tehdä töitä Turun kaupunkilaisten hyväksi. (Tuulia Koponen, haastattelu, 2011)

KUVA-hanketta yhdessä tehneet Tuulia Koponen ja Olli Hirvonen ovat muutenkin voimakkaasti sektorirajojen ylittämisen kannalla. He ovat oman yhteistyönsä kautta huomanneet, miten se todella voi toimia loistavasti ja tuottaa etuja kaikille osapuolille. Heidän näkökulmastaan projektit olisi jo syytä unohtaa ja siirtyä pysyvään, sektorirajat kumoavaan rahoitusmalliin. Kuten Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassakin todetaan, kulttuuri todella tuottaa hyvinvointia (Liikanen 2010, 64-66). Parhaimmillaan se voi jopa vähentää hoidon tarvetta laitoksissa ja siten keventää hoitohenkilökunnan työtaakkaa. Turun kaupungin kulttuurikoordinaattori Olli Hirvonen toteaa, että KUVA:n ja Evivan kaltaisten hankkeiden kautta tulee toivottavasti myös käytännön tasolla todistettua, että toiminta säästää rahaa, eikä kuluta sitä (Olli Hirvonen, haastattelu, 2011).

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa kannatetaan sektorien välistä yhteistyötä ja niiden rahoituksen yhdistämistä (Liikanen 2010, 53). Ylihoitaja Tuulia Koponen perää tämänkaltaisten, ylhäältä tulevien ohjausmenetelmien lisäksi myös aktiivista otetta arkiseen työhön. Sektorien välistä yhteistyötä voi tehdä myös ruohonjuuritasolla ja arkisen työn osana, jos on aktiivinen ja luova. Esimerkkinä hän mainitsee Kaskenlinnan sairaalan käytävägallerian, jossa on jatkuvasti vaihtuva taidenäyttely, sekä puistonpenkit, jotka oli saatu sairaalaa ympäröivään puistoon vain yhdellä puhelinsoitolla Viherliikelaitokseen. Koposen neuvo on, että kaikkeen ei tarvita tuhansia euroja ja kaupungin sisäisten resurssienkin hyödyntäminen onnistuu helposti, kun vain istutaan alas ja mietitään yhdessä miten asia voitaisiin järjestää. Luovuus on valttia myös silloin, jos resurssit ovat niukat ja asiakkaista kiinnostavaa toimintaa ei ole tarjolla.

Täähän on ilmaista: Mennään patsaskävelylle, hyvänen aika, eihän me tarvita ku invataksit ja mennään johonkin puistoon, katsotaan patsaat ja tullan takaisin hoitoyksikköön kahville. (Tuulia Koponen, haastattelu, 2011.)

Paras ratkaisu taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön kannalta olisi, että se huomioitaisiin sekä projektirahoituksissa että kaupunkien, kuntien ja vielä niitäkin pienempien yksiköiden budjeteissa. Näin mahdollisimman monet toimijat saisivat mahdollisuuden vaikuttaa työn sisältöihin ja järjestämiseen. Sekä suunnittelusta että toteutuksesta tulisi näin aidosti moniammatillista ja hallinnon eri tasot läpäisevää. Hoitohenkilökunta pääsisi hoitolaitoksissa suunnittelemaan toimintaa omasta näkökulmastaan ja asiakkaidensa tarpeiden perusteella. Lisäksi heillä olisi mahdollisuus palkata taiteen ja kulttuurin ammattilaisia toteuttamaan sitä kanssaan. Projektiammattilaisilla olisi silti edelleen mahdollisuuksia kehittää ja kokeilla uusia malleja ja käytäntöjä projektirahoituksen avulla. Lisäksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan yleistyminen ja käytäntöjen arkipäiväistyminen organisaatioissa saisi ehkä vähitellen muutettua yleistä asenneilmapiiriä sekä toisi toiminnan hyötyjä esiin laajemmin.

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintaohjelman toimenpide-ehdotuksissa näkökulma on valtionohjauksessa sekä alueellisessa ohjauksessa ja suuntautuu siis ylemmältä hallinnon tasolta alemmille (Liikanen 2010, 10–11). Varsinais-Suomen Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajaryhmä ehdottaa myös käännteistä vaikuttamista: hyvistä paikallisista hankkeista saatua kokemusta on mahdollista hyödyntää tutkimuksessa ja päättäjiin vaikuttamisessa. Tällä toivotaan olevan myönteinen vaikutus myös rahoituksen myöntämiseen. (Liite 3, Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoilluista visioista ja toimenpiteistä.) Kun poliittinen tahtotila kerran on jo olemassa, pitäisi panostaa käytäntöön eli jatkuvuuden mahdollistamiseen riittävän rahoituksen ja budjetoinnin avulla.

7.3 Tulevaisuuden visio: pitkiä projektirahoituksia ja budjetointia ilman sektorirajoja

Visio kuvaa toivottavaa tulevaisuutta ja tässä myös osittain siihen johtavia toimenpiteitä. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnan rahoitusta ja budjetointia koskevasta aineistosta voidaan tiivistää seuraava tulevaisuudenvisio. Otsikoiden alle on listattu asioita, joita haastattelu- ja työpaja-aineiston informantit pitävät muutoksen edellytyksinä.

Projektirahoitus

Projektirahoitus säilyy tulevaisuudessa osana taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön rahoitusmalleja ja sitä on haettavissa monelta eri hallinnon tasolta ministeriöistä taidetoimikuntiin ja paikallishallintoon. Rahoitus on pitkäaikaista eli se mahdollistaa pitkäjänteisen työn ja jatkuvuuden kehittämisen. Projektirahoitus mahdollistaa myös jatkossa moniammatillista yhteistyötä taiteilijoiden, sosiaali- ja terveysalan sekä projektiammattilaisten välillä. Sen avulla voidaan luoda ja pilotoida jatkuvasti myös uusia työmenetelmiä.

Budjetointi

Sektorirajat ylittävä budjetointi poistaa rajanvedon sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntasektorien väliltä ja mahdollistaa niiden välisen yhteistyön ilman mustasukkaisuutta omista rahoista. Uudenlainen budjetointi tekee sektorien välisestä yhteistyöstä luovaa, luontevaa ja joustavaa sekä luo näin kokonaan uuden hyvinvointisektorin korvaamaan vanhat tiukkarajaiset sektorit.

Kuva: Pia Bartsch

Kuva: Kari Vainio

8. Saajat, antajat ja kokijat

Kulttuuripalvelut ja tapahtumat eivät ole pelkästään vanhuksille ja potilaille, vaan ne on myös henkilökunnalle. (Tuulia Koponen, haastattelu, 2011.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa todetaan, että jokaisella on oikeus tehdä itse taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan riippumatta asuinpaikasta, elin- ja työympäristöstä oman halunsa, kykyjensä ja voimavarojensa mukaisesti koko elämänsä ajan. (Liikanen 2010, 10.) Tähän yksilölliseen oikeuteen tiivistyy taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön paikallisen tason todellisuus, tavoitteet ja kehittämisen paikat. Kaikilla ei todellakaan toistaiseksi ole oikeutta tehdä taidetta ja osallistua kulttuuritoimintaan, vaan monia ihmisryhmiä, hoitolaitoksia ja kokonaisia paikkakuntia on jäänyt toiminnan ulkopuolelle.

Halut, kyvyt ja voimavarat kulttuuritoimintaan osallistumiseen ovat yksilökohtaisia. Erityisesti ihmisen joutuessa tilanteeseen, jolloin hän ei voi itse päättää asuinpaikkaansa tai hoidon tarve estää häntä liikkumasta itsenäisesti muiden ihmisten ja harrastusten parissa, mahdollisuudet yksilölliseen ja omien toiveiden mukaiseen kulttuuritoimintaan osallistumiseen vähenevät. Silti sekä sairastuessa että elämän loppuvaiheissa kulttuuri ja hyvinvointi kulkevat käsi kädessä. Kulttuuri voi tukea paranemista ja yksilön omanarvontuntoa, tehdä arjesta merkityksellistä ja parantaa elämänlaatua.

8.1 Hyvinvointia kaikille osapuolille

Taide ja kulttuuri tuottavat hyvinvointia kasvavassa määrin osana sosiaali- ja terveysalan toimintakenttää. Siellä toiminnan osapuolina ovat paitsi asiakkaat ja potilaat, myös henkilökunta ja taiteilijat itse sekä omaiset. Toisinaan myös hoitoyksikköä ympäröivä maailma, kuten naapuruston asukkaat, yritykset tai ohikulkijat ovat osallisina taiteen ja kulttuurin hyvinvointitoiminnassa. Esimerkiksi vanhainkodissa pidettävä joululaulutilaisuus voi hyvin olla avoin myös lähiseudun asukkaille ja siten luoda yhteisöllisyyttä ja kohtaamisia sekä tuottaa iloa laajemminkin.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö ei siis tuota hyvinvointia aina vain varsinaiselle kohderyhmälle, vaan parhaimmillaan kaikille sen vaikutuspiirissä oleville, myös sivutakatsojille. Hoitolaitoksessa järjestettävä kulttuuriohjelma voi olla antoisaa asukkaille ja tarjota samaan aikaan hoitohenkilökunnalle parempaa työhyvinvointia. Esimerkiksi TYKS:n lastenklinalla työskennelleet sairaalamuusikot koettiin henkilökunnan keskuudessa hyvinvointia lisääväksi ja iloa tuottavaksi lisäksi arkiseen työhön (Wiveka Kauppila, haastattelu, 2011).

Toiminnalla saattaa siis olla toteuttajia useista eri ammattikunnista. Lisäksi sillä voi olla monia eri kohderyhmiä, kuten eri-ikäisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia sosiaalipalveluiden ja terveydenhuollon asiakkaita. Tämän selvityksen haastateltavat työskentelevät pääasiassa vanhusten ja lasten parissa, mutta myös muille ryhmille kuten työyhteisöille, opiskelijoille tai harrastusryhmille voidaan tarjota taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluita.

Moniammatillisissa ryhmissä samat henkilöt voivat olla monessa eri roolissa. Esimerkiksi hoitohenkilökunta voi osallistua kulttuuritoimintaan sekä olla mukana järjestämissä ja mahdollistamassa sitä. Samalla hoitajat voivat myös itse saada toiminnasta sisältöä elämäänsä. Kohderyhmätkään eivät ole pelkkiä kohteita, vaan ihmisiä, joilla on omat halunsa, toiveensa ja tietonsa. Jokainen osallistuja on samaan aikaan asiakas, osallinen ja oman hyvinvointinsa asiantuntija (Anu Taivainen, haastattelu, 2011).

8.2 Osallisuuden tunteita ja elämän merkitykselliseksi tekemistä

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön tavoitteet vaihtelevat tekijästä riippuen. Yhteisötaiteilija ei välttämättä pidä tavoitteenaan suoraa hyvinvoinnin lisäämistä, vaan esimerkiksi ihmisten elämän rikastuttamista ja uusien näkökulmien löytämisestä. Tätä kautta toiminta silminnähden vaikuttaa välillisesti myös mukanaolijoiden hyvinvointiin, vaikka se ei olisikaan toiminnan päällimmäinen tavoite. (Pia Bartsch, haastattelu, 2011.) Monet projektiammatillaiset korostavat kuitenkin sitä, ettei kulttuuri ole virkistystoimintaa, vaan sillä on aidosti vaikutusta hyvinvointiin ja tätä vaikutusta tulee pitää esillä.

Hyvinvointivaikutuksia voidaan tavoitella juuri moniammatillisessa työssä, jossa mukana on sekä taiteen tai kulttuurin että terveys- ja hyvinvointialojen ammattilaisia. Muita moniammatillisen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön tavoitteita voivat olla esimerkiksi toiminnan yksilöllinen soveltaminen elämänkaaren eri vaiheisiin, alueellinen saavutettavuus tai tärkeimpänä merkittävyyden, tärkeyden ja osallisuuden tunteet. Niistä yhdessä syntyy myös hyvinvointivaikutuksia.

Tämän selvityksen aineistossa on mukana mielipiteitä ja näkemyksiä laajalta asiantuntijajoukolta, joista suurimmalla osalla on pitkän aikavälin kokemusta taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöstä. Heitä kaikkia yhdisti kuitenkin yksi tavoite, joka tuli selvästi esiin myös verkostoitumisseminaarin aineistossa: elämän merkityksellisyyden ja arvokkuuden tukeminen ja säilyttäminen. Sitä kaipasivat niin hoitajat potilailleen kuin projektiammatillaiset omille kohderyhmilleen ja taiteilijat yhteisöille, joiden parissa työskentelivät. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi ei kehitelty erillistä visiota, vaan sen toteutumisen nähtiin olevan riippuvaista muiden osa-alueiden toteutumisesta: kun tarjolla on monipuolisia ja yksilöllisiä taiteen ja kulttuurin hyvinvointipalveluita, eri alojen välinen yhteistyö toimii ja kulttuuri sekä taide ovat arjessa läsnä. Näin voidaan myös saavuttaa kokemuksia merkityksellisestä elämästä ja tukea niidenkin ihmisten omanarvontuntoa, joilla se muuten on heikentynyt.

9. Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia – polku tulevaan Varsinais-Suomessa

Alla esitetyt toimenpide-ehdotukset on tiivistetty tämän selvityksen aineistosta ja lukujen lopussa olevista tulevaisuuden visioista. Jokaisen teeman lopussa listataan lisäksi konkreettisia toimia, jotka on poimittu alueen vaikuttajien antamista lausunnoista selvitykseen.

Koulutuksen kehittäminen sosiaali-, terveys- ja kulttuurialalla

Tavoitteena on moniammatillisen yhteistyön sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön omaksuminen osaksi ammattitaitoa ja ammatti-identiteettiä.

Keinoja:

- lisää moniammatillista täydennyskoulutusta Turun ammattikorkeakoulun ja Turun yliopiston tarjontaan
- Varsinais-Suomen korkeakoulujen ja koulutusalojen välinen yhteistyö toimivaksi
- aloja yhdistäviä soveltavia kursseja mukaan myös tutkintoon johtavaan koulutukseen
- opetussuunnitelmiin uusia jaksoja tai vanhojen muokkausta
- aloja yhdistävät ja moniammatilliset opintokokonaisuudet mukaan opetussuunnitelmiin sekä toiselle asteelle että korkea-asteelle.

Käynnissä olevia toimia:

- Turun ammattikorkeakoululla on käynnissä useita monialaisia hankkeita, joissa luodaan uusia koulutus- ja toimintamalleja. Esimerkkeinä Turun ammattikorkeakoulun

Taideakatemia lausunnossa mainittiin mm. sairaala- ja hoivamusiikkityön täydennuskoulutus, monialaiset erikoistumisopintojaksot, art-based methods -opintojakso perusopiskelijoille sekä kehitteillä oleva ”Taiteen terveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset” -opintomoduuli.

- Turun ammattikorkeakoulussa edistetään kehittämistehtävääjattelua, jossa toteutettavat hankkeet sidotaan kokonaisuuksiin. Tällä hetkellä kehittämistehtävien teemoina ovat mm. sairaala- ja hoivamusiikkityö sekä soveltava taide. Yhteistyössä ovat mukana TYKS, Kotikunnas-palvelutalo sekä Runosmäen vanhainkoti.

Yhteisen tahtotilan ja yhteisymmärryksen edistäminen ja moniammatillisen yhteistyön vakiinnuttaminen kulttuurin hyvinvointityöhön osallistuvilla aloilla

Tavoite koskee sekä taide- ja kulttuurialan että sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia.

Keinoja:

- pitkäjänteinen yhteistyö
- toiminnan suunnittelu yhdessä moniammatillisissa ryhmissä
- muiden alojen osaamisen tunnistaminen ja hyödyntäminen
- yhteiset tavoitteet ja erilaisten tavoitteiden yhteen sovittaminen
- riittävät resurssit ja niiden oikeudenmukainen jakaminen
- tiedottaminen tehokkaaksi: media, kaupungin sisäinen tiedotus ja henkilökohtaiset verkostot ruohonjuuritasolla
- tiedotus sekä toiminnan hyödyistä ja vaikuttavuudesta että konkreettisista toimista

Käynnissä olevia toimia:

- Kaikki lausunnon antaneet kunnat ja kaupungit (Turku, Naantali, Kaarina, Raisio, Laitila ja Oripää) kertovat sektorien välisen yhteistyön tiivistämisen olevan jo käynnissä ja listaavat siihen liittyviä isompia ja pienempiä toimenpiteitä.
- Raision kaupunki painottaa lausunnossaan myös kuntien ja kaupunkien välisen, sektorirajat ylittävän yhteistyön mahdollisuutta.

Yksilöllinen, arjessa mukana oleva taide- ja kulttuuritoiminta saataville kaikille iästä ja asuinpaikasta riippumatta

- Taide ja kulttuuri on otettava osaksi hoitosuunnitelmia pysyvästi myös KUVA-hankkeen jälkeen ja muissakin kunnissa kuin Turussa.
- Palvelut on kohdennettava tasapuolisesti: kaikki hoitomuodot ja alueet on otettava huomioon.
- Yksittäisiin laitoksiin suuntautuvista projekteista on vähitellen päästävä eroon ja siirryttävä kaikkea hoitoa koskevaan normiin.
- Taiteen ja kulttuurin korjaavimmat vaikutukset ovat saavutettavissa muualla kuin jo laitoshoidossa olevien parissa, joten mahdollisimman monen arkeen pitäisi saada annos kulttuuria.

Käynnissä olevia toimia:

- Turku 2011-säätiön luoma kulttuurivapaaehtoistyö sekä saavutettavuustoiminta jatkuvat Turun ammattikorkeakoulun yhteistyöhankkeessa.
- Kaarinan kaupungin lausunnossa todetaan, että koska kaupungilla ei ole omia kulttuurilaitoksia tai organisaatioita, toimintaa viedään eri väestöryhmien normaaleihin toimintaympäristöihin.
- Kaarinan kaupunki edistää saavutettavuutta viemällä kulttuuritarjontaa toimintakyvyiltään rajallisen yleisön luo sekä pitämällä kulttuuritapahtumat lähes aina maksuttomina.

Rahoitus- ja resurssiongelmien ratkaisu

- pysyviä rahoitusratkaisuja tai pitempiä projekteja
- rahoitus osaksi budjetteja
- sektorirajat alas ja yhteistyö toimimaan
- ennen edellisten toteutumista: luovuutta ja ennakkoluulottomuutta ajatteluun ja yhteistyömuotoihin!

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -tietoisuuden ja uskottavuuden kasvattaminen

- edellytys edellisten tavoitteiden onnistumiselle
- nykyistä pitkäjänteisempää työtä – vaatii aikaa ja resursseja
- lisää poikkitieteellistä tutkimusta
- lisää julkisuutta asialle – sekä tutkimustuloksille että käytännön toiminnalle
- jatkuvuuden varmistaminen ajattelun muutoksen ja tiedon levittämisen avulla.

Lähteet

Haastattelut

Anu Taivainen, 19.5.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Heikki Ellilä, 10.6.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Pia Bartsch, 7.6.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Tuulia Koponen ja Olli Hirvonen, 20.5.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Ulla Halkola, 17.5.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Wiveka Kauppila, 13.6.2011. Äänite, tekijän hallussa.

Kirjallisuus

Amara, Roy (1981): The Futures Field. Searching for Definitions and Boundaries. *The Futurist* 15.

Eviva-hanke-esittely Turun kaupungin internet-sivuilla. <http://www.turku.fi/eviva> Luettu 4.11.2011.

Hietanen, Olli & Kaivo-oja, Jari (2005): Ennakoivaan arviointiin. *Kehittämissuuntaa arvioinnista. Heikki K. Lyytinen & Anu Räsänen (toim.). Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 6. Jyväskylän yliopistopaino.*

Hymykuopat -hanke-esittely. Salon kaupungin internet-sivut. <http://www.salo.fi/toimialoitain/sivistystoimi/kulttuuripalvelut/hankkeet/hymykuopat/> Luettu 21.11.2011.

Laine, Nadja (2011): *Virikkeellisempi arki - iloisempi mieli. Selvitystyö kulttuurin hyvinvointipalveluista Pirkanmaalla 2011. Pirkanmaan taidetoimikunta ja Tampereen kaupungin kulttuuripalvelut.*

Toivonen, Marja & Nieminen, Jouko (toim.) (2002): Alueellisen ennakkoinnin käytännön opas, Suomi. Euroopan komissio, tutkimuksen pääosasto. Uudenmaan TE-keskus. <http://eennakointi.fi/Adobe/ennakointiopaslopullinen.pdf>

Hyvinvointia kulttuurista ja liikunnasta. Hanke-esittely Turun kaupungin internet-sivuilla. <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=18335&culture=fi-FI&contentlan=1> Luettu 4.11.2011.

Kulttuuri tekee hyvää. Turku 2011-hyvinvointiohjelma 2008-2012. Turku 2011-säätiö. <http://arvio2011.fi/assets/files/hyvinvointiohjelma.pdf>

Liikanen, Hanna-Liisa (2010): *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014*. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Yliopistopaino, Helsinki.

Liitteet

Liite 1: Koostetaulukko Varsinais-Suomen alueen kulttuuri- ja hyvinvointihankkeista

Liite 2: Haastattelujen kysymysrunko

Liite 3: Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoiluista visioista ja toimenpiteistä

Liite 4: Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia – verkostosta voimaa ja väyliä -seminaarin ohjelma

Liite 1

Koostetaulukko Varsinais-Suomen alueen kulttuuri- ja hyvinvointihankkeista / Tilanne keväältä 2011

Projekti	Toteuttaja / alue	Tavoite / toiminnot	Yhteistyökumppanit	Kohderyhmä	Rahoittaja
Kulho (myöhemin osaksi Hymykuopat -hanketta)	Framil ry / Marja Susi info.framil@gmail.com	Vie kulttuurihoitopaketteja hoitoloitoksiin. Toteuttaa turkulaisissa vanhainkodeissa työpaja- ja esityskokonaisuuksia.	Esittävän taiteen tekijät, valittu Framil ry:n avoimen haun kautta.	Hoitolaitokset (vanhainkodit)	Osa valtakunnallista EU-rahoitteista <i>Hymykuopat</i> -hanketta
TIUKU = Tieteen ja kulttuurin Turku – hyvinvoiva kaupunki	Lääketieteellisen etiikan professori Veikko Launis Turun yliopiston lääketieteellinen tiedekunta	Tutkii 2011 -ohjelman ja myös laajemmin kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistäviä vaikutuksia.	Turku 2011		Turku 2011
KUVA – Kulttuurin vanhusten arkeen	Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi	Vanhuksille suunnitellaan henkilökohtaiset kulttuurisuunnitelmat, tavoitteena mallin pysyvä käyttö ja levittäminen.	Kulttuuritoimi, Turku 2011 ohjelma	Vanhukset yksilöllisesti.	
Hymykuopat	Salon kaupunki / valtakunnallinen hanke Anu Taivainen Projektipäällikkö	Kehitetään kulttuurin ja hyvinvoinnin malleja eri yhteisöissä ja ympäristöissä.	11 yhdistystä Turusta, Salosta, Kouvolasta, Forssasta ja Hankasalmeilta.	Lapset, seniorit (kotona ja laitoksissa asuvat), paikallisyhdistykset	ESR ja Lapin ELY (Kolmas lähde-pilottihanke)
Kolmas lähde	1. kausi: Teatterikorkeakoulun Kokos-palvelut 2. kausi: Aalto-yliopiston pienyri-tyskeskus Aalto-Yliopisto, Pienyri-tyskeskus	Kouluttaa ja tukee yhdistyksiä, seuroja ja järjestöjä palvelutuotannon kehittämässä, vahvistaa liiketoiminta- ja palvelusaamista, tuottaa tietoa hyvinvointipalvelujen erilaisista malleista.	1. Kausi: Allianssi ja SLU 2. Kausi: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi, Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry, Teatterikorkeakoulu, Kokos-palvelut, Sosiaalikehitys Oy	Yhdistykset, seurat ja järjestöt	ESR Lapin Elyn kautta

Sairaala- ja hoivamusikkityön kehittämishanketta	Turun ammattikorkeakoulu/Taideakatemia yhteistyössä Musicare-verkostossa. musicare@turkuamk.fi	Musicare ESR: Musiikki ja hyvinvointityöpaketti: yhteisömusiikkipedagogien valmennus Music in Health Settings: Kouluttajien koulutus Care Music- hanke, Turun osahanke: sairaala- ja hoivamusikkityö ammattina	Musicare-verkosto: Institute de Musique et Santé (Paris), The Royal Northern College of Music (Manchester), Music network (Dublin), Lahden amk, Sibelius-Akatemia	TYKS lastenkliniikka, Kotikunnas-palvelutalo, hoitohenkilökunta, musiikin opiskeijat. Turun osahanke: TYKS lapsi- ja aikuispotilaat, Kotikunnas-palvelutalo, Runosmäen vanhainkoti	ESR Leonardo TOI EAKR
MIMO	Turun AMK / Taideakatemia (koordinaattori)	Kehittää taidelähtöisiä menetelmiä ja moniammatillista tiimityötä sosiaali- ja nuorisotyössä.	Turun kaupunki (Nuori-soasiankeskus) ja Humak (Suomi), Vijjandin kulttuurakatemia, Von Krahl-teatteri ja PWP Partners (Viro)	13-17 -vuotiaat nuoret Suomessa ja Virossa.	Central Baltic INTERREG IV A 2007–2013
Hyvä arki vanhukselle	Pirkko Routasalo / Turun AMK / Terveysala	Taidelähtöisten työpaikkojen pilotointi ja moniammatillinen yhteistyö	Kaarina, Palvelukoti Iso-Heikki ja Kotikunnas.	Asukkaat hoitolaitsissa sekä opiskeijat	Päivikki ja Sakari Sohlbergin säätiö
2000 & 11 OMAKUVAA	Turun AMK / Kuvataiteen koulutusohjelma kaisa.lehto@turkuamk.fi	Osallistaa turkulaiset tekemään omakuvia työpaikoissa ja näyttää niiden avulla Turun kasvat näyttelyissä.	Turku 2011	Turkulaiset	Turku 2011
Turku 365	Meiju Niskala Taiteellinen johtaja		Turku 2011		

Keski-ikäisten hiukset	Turun kaupungin sosiaali- ja terveysstoimi. mais.kuusela@turku.fi Maisa Kuusela	Taiteellisten tavoitteiden lisäksi Keski-ikäisten hiukset on prosessi, joka lisää eri lähtökohdista ja kulttuuritaustoista ponnistavien keski-ikäisten turkulaisten hyvinvointia ja osallistumista.	Turku 2011	Turku 2011	Turkulaiset	Osarahoitus tulee Opetusministeriön avustuksesta Kulttuurin terveydellisiä ja hyvinvointivaikutuksia edistävään toimintaan.
Kulttuurikuntoutuksen keskuspuisto	Kulttuurikuntoutuksen keskuspuistohanke (Turun kaupunki) ja Itämeren alueen Terveet kaupungit ry Turun kaupunki / kulttuuriasiainkeskuksen kanslia	Edistää kaupunkilaisten fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä kehittää Aurajoen ympäristöä.	Turku 2011	Turku 2011	Turkulaiset	
Leikkivallankumous	Aurinkoinen tulevaisuus ry. Yhteydenotot: Anu Suosalo / p. 040 733 2403, lasten@aurinkojuhla.net www.aurinkojuhla.net	Tavoitteena on lisätä lasten itsensä tuottamaa kulttuuritoimintaa heidän erilaisissa kasvuympäristöissään, kouluissa, päivähoitossa, kerhoissa ja kodeissa.	Turku 2011	Turku 2011	Lapset, koulut, päiväkodit	Turku 2011
OSLA	AMK:n Taideakatemia koordinoi; Pääskyyvooren koulu, musiikkiopisto Arkipielag ja Turun museokeskus toteuttavat. katja.korpi@turkuamk.fi, 050 5985 221	Hanke tuottaa uusia historian opettamisen malleja sekä työtapoja taideopetukseen.	Turku 2011	Turku 2011	Lapsille ja nuorille suunnattu	
Olemisen monet tarinat	Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea	Tavoitteena on edistää yhteisöllistä hyvinvointia kehittämällä oppilashuollon mielensterveyden osaamista antamalla valmiuksia tunnistaa ja kohdata nuorten mielensterveydellisiä ongelmia. Yhdistää mielensterveydelliset, valokuvaterapeuttiset ja draamalliset työmenetelmät.	Turku 2011, teatteriryhmä 3T	Turku 2011	Nuoret	Turku 2011

Mistä tietäisin mikä on sinulle mieleen	Tarja Lapila ja Andrea Van-nucchi					
TAIKA 1	Helsingin yliopisto / Palmenia	Tavoitteena viedä taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin työhyvinvoinnin kehittämiseksi. Mm. valokuvaterapian, musiikin ja foorumiteatterin hyödyntäminen työyhteisöjen jäsenten purkamisessa.	Diakonia AMK, Lahden AMK, Lapin yliopiston yhteiskuntatutkimuksen laitos, Teatterikorkeakoulun koulutus- ja kehittämispalvelut, Taideakatemia	Työyhteisöt	ESR	
Kuvataide- ja musiikkiala hyvinvointipalvelujen tuottajana	Suomen Taitelijaseura ry Petra Havu +358 40 775 2715 petra.havu@artists.fi	Esiselvityshanke			ESR ja Lapin ELY (Kolmas lähde-esiselvityshanke)	
Lääkärit määräävät lippuja kulttuuritahtumiin	Turun sosiaali- ja terveys-toimi (lääkärit), Turun peruspalvelulautakunta (päättös)	Tuottaa hyvinvointia kulttuurin avulla.	Turun sosiaali- ja terveys-toimi (lääkärit), Turun peruspalvelulautakunta (päättös)	Turkulaiset	Kulttuurireseptit kustannetaan lippukiiintöstä, joka Turku 2011 -säätiöllä on ohjelmahankkeeseen.	
Kulttuuri tekee hyvää - Turku 2011 -hyvinvointiohjelma 2008-2012	Turku 2011 -säätiö ja ohjelmahankkeet	"Kulttuuri tekee hyvää" on Turku 2011 -tunnuslause, joka kuvaa kulttuuripääkaupunkivuoden toimintaa ja koko ohjelmakokonaisuutta. Turku 2011 -hyvinvointiohjelma kokoa kulttuuripääkaupunkivuoden hyvinvointia edistäviä vaikutuksia.	Turku 2011 -säätiön yhteistyökumppanit	Ohjelmahankkeet, turkulaiset		

Liite 2

Haastattelujen kysymysrunko

Taustaa

Millä alalla toimit ja missä asemassa?

Mitä kokemuksia sinulla on kulttuurin ja hyvinvoinnin yhdistävästä toiminnasta?

Millaisia kulttuuri- ja taidetoiminnan muotoja olet kuullut käytettävän sosiaali- ja terveysalalla? Mitä sinne voisi vielä tarjota? Kenelle kohdistaa?

Kuka voi mielestäsi toteuttaa toimintaa?

Tavoitteet – mihin pyritään? Odotukset?

Rahoitus

Millaisista rahoitusmalleista olet kuullut?

Mitä kokemuksia?

Mitä ongelmia näet nykyisissä rahoitusmalleissa?

Mikä olisi mielestäsi hyvä tapa rahoittaa toimintaa tulevaisuudessa?

Resurssit

Ketkä toimintaa järjestävät, ja mitä aloja he edustavat?

Miten työt on tuntemissasi tapauksissa jaettu eri alojen välillä?

Miten toiminnan tavoitteet pitäisi määritellä?

Kuinka työnjako olisi mielestäsi järkevä toteuttaa?

Millaisia parannusehdotuksia keksit nykyisiin käytäntöihin?

Verkostot

Mistä alallasi saa tietoa toiminnasta / työmahdollisuuksista?

Onko tietoa tarjonnasta / toiminnasta riittävästi tarjolla?

Mitä kautta tietoa saadaan?

Miten kontaktit toimivat?

Miten taide- ja kulttuurialan sekä sosiaali- ja terveysalan välistä tiedonkulkua voisi parantaa?

Jos saisit päättää, miten kulttuuri- ja hyvinvointitoimintaa pitäisi mielestäsi tulevaisuudessa koordinoida?

Liite 3

Kooste Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia -seminaarin työpajoissa muotoilluista visioista ja toimenpiteistä

Verkostot ja tiedotus	Resurssit ja rahoitus	Saajat, antajat ja kokijat	Työnjako ja roolit
<p>Tietoisuus soveltavan taiteen käytöstä, hyödyistä ja tavoitteista paranee ja se on monipuolisesti esillä tiedotusvälineissä. Toiminnalla on jatkuvuutta ja tietoa kerätään, levitetään ja tallennetaan toimivasti. Toiminta nähdään yleisesti tärkeänä ja arvokkaana. Muutosvastarinta on lieventynyt.</p>	<p>Hyvinvointipalvelut tuotetaan inhimillisyyden näkökulmasta aina. Kulttuurihyvinvointityö on oltava osa laitosten (ja sektoreita ylittäviä) budjetteja. Kehittämistoimien ja hankkeiden tulee tukea, kehittää ja ylläpitää organisaatioita, rakenteita ja tuotajakuntaa ja niiden hyötyä arvioidaan ja julkilausutaan. Taiteilija on oman alansa asiantuntija, joka ansaitsee asianmukaisen palkan tai rahoituksen.</p>	<p>Monipuolista ja yksilöllistä kaikkien saatavilla olevaa arjen hyvinvointikulttuuria</p>	<p>Kulttuuri on tärkeäksi mielletty ja hyvin rahoitettu osa hyvinvointia</p>
	<ul style="list-style-type: none"> • Sektoribudjetoinnista eroon • Taidetoimikunnissa osaamista ja tarpeita välittävät pankit • On ruvettava rohkeasti pyytämään rahaa; hinnoittele työsi • Taitelijat käyvät esittelemässä omaa työtään potentiaalisille asiakkaille • Hyvinvointilautakuntien perustaminen (jäsenten satunnaisvalinta ?) • Taitelijat tuotteistavat oman palvelunsa kuntien tarpeen mukaan • Tyky-päivien seuranta ammattijärjestöjen taholta 	<ul style="list-style-type: none"> • Koulutusta enemmän eri alojen toimijoille • Kulttuuripalvelut enemmän saavutettavaksi (kuljetus, kulttuurikaverit) • Osallistujien elämäntahti ja yksilöllisyys huomioitava 	<p>Koulutuksen kehittäminen</p> <p>Rahoitusmallien kehittäminen</p> <p>Työssäkäyvän henkilöstön motivointi</p> <p>Yhteistyön koordinointi, tiedottaminen</p> <p>Poliittinen tahtotila</p>

Liite 4

**Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia – verkostosta voimaa ja väyliä
-seminaarin ohjelma**

**Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia – verkostosta voimaa ja
väyliä**

**Verkostoitumistilaisuus taiteen, kulttuurin ja hyvinvointialan toimijoille
15.9.2011**

OHJELMA

9.00–9.15

Tervetuliaissanat ja päivän avaus

Henri Terho, pääsihteeri, Varsinais-Suomen taidetoimikunta

Meiju Niskala, esitystaiteilija

9.15–9.45

Kulttuuri tekee hyvää!

Maija Perho

Sosiaalineuvos

9.45–10.15

Miten taiteen ja hyvinvoinnin yhteyksiä voi tutkia?

Marja-Liisa Honkasalo

Kulttuurin ja terveyden professori, Turun yliopisto

10.15–10.40

Tauko

10.40–11.00

Kulttuuri yhdistää, taide puolustaa – miten kulttuurityölläiset tukevat hoitotyön arkea

Anu Taivainen

Projektipäällikkö

Salon kulttuuripalvelut/Hymykuopat-hanke

11.00–11.20

Eviva: Vapaa-ajasta hyvinvointia

Hankekoordinattorit Miika Neulaniemi, Sanna Forsell ja Toni Ekroos

11.20–11.40

Katsaus Turku 2011-jatkotyöryhmän toimintaan

Risto Ruohonen

Ylijohtaja, Valtion taidemuseo

11.40–12.00

Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa – Aineistoa selvitykseen seminaarin työpajoista

Kaisa Lehto

12.00–13.00

Lounastauko

Lounas on omakustanteinen. Rakennuksessa toimii Amica-ravintola Cafe Sigyn.

13.00–14.30 Työpajat

Ryhmä 1: Verkostot ja tiedotus

Ryhmä 2: Resurssit ja rahoitus

Ryhmä 3: Työnjako ja roolit

Ryhmä 3: Saajat, antajat ja kokijat

14.30–15.15

Kahvitauko ja työpajojen tulosten kommentointi

15.15–16.00

Yhteenvetoa, keskustelua ja tulevaisuusvisioita

16.00

Seminaarin päätös

Ilmoittautuminen:

<https://www.webropolsurveys.com/S/0BC7CC5AF6185963.par>

Lisätiedot:

Kaisa Lehto, tuottaja, Turun AMK:n Taideakatemia Kuvataiteen koulutusohjelma

040 355 0297

kaisa.lehto@turkuamk.fi

Oikeudet muutoksiin pidätetään